Anul I. No. 8-9 **Oct.-Noembrie 1929**

„UTOPIA"

CUPRINSUL:

TIP. „CARTEA ROMANEASCĂ S. A.", CLUJ.

EXEMPLARUL: Lei 20.—

„UTOPIA“

ANUL I. No. 8-9 OCT.—NOEMV. 1929

Desamăgiri proletare

I. Haşegan

Pe cât de interesantă, pe atât de instructivă ar fi o cercetare în domeniul ideilor pentru cari s'a însufleţit omenirea şi de cari s'a lăsat ea condusă dealungul veacurilor, începând chiar cu cea dintâi licărire a conştiinţei existenţei sale.

Cuvinte de ordine, dintre cele mai deosebite, au desbinat sau unit succesiv la diferite epoci mulţimile, răsvrătindu-le împotriva unor întocmiri existente şi unind sforţările lor — în nădejdea unui „mai bine“ viitor — pentru înfiriparea altora.

Inegalităţi inerente firii omeneşti, au produs şi adâncit în cursul vremurilor multe nedreptăţi, au dat o formaţie specifică celor favorizaţi de împrejurări, detaşându-i de marea majoritate, creind astfel din aceleaşi elemente, categorii aparte şi făcându-le să se mişte şi să evolueze în alt ritm, decât acel al tuturora. Astfel o inegalitate naturală — ajutată şi de condiţiuni exterioare — a dat naştere alteia, care la rândul său s'a perpetuat şi înmulţit la urmaşi, continuând să mărească nemulţumirea şi să sape tot mai adânc prăpastia între elemente cari la origine nu se deosebeau prea mult. Instituţiile, legile, formele venite ulterior să sancţioneze stări de fapt, au contribuit şi ele prin *spiritul* lor, sau prin *aplicarea* lor la acelaşi rezultat.

Cum s'a ajuns azi ca o parte din oameni să locuiască în palate din cari să nu lipsească nimic, în timp ce o altă parte, mult mai numeroasă, să fie lipsită uneori şi de cele mai necesare lucruri, nu este greu de înţeles. Importantă este însă ieşirea din această situaţie, *soluţia* ce se impune şi care să ducă fără întârziere la scop.

Nimic nu poate legitima o *repartiţie* atât de *nedreaptă*, încât dă *unora* belşug, comoditate şi toate avantagiile şi lasă pe seama *celorlalţi* toate neajunsurile şi totuşi ea se menţine şi va dăinui încă multă vreme.

Şi aceasta nu pentrucă omenirii bolnave şi zăpăcite de propria-i neputinţă, i-ar fi lipsit conducătorii şi doctorii — sfătuitori. Dimpotrivă, a avut prea mulţi. Fiecare venea însă cu altă reţetă. Mulţimile se însufleţeau, primeau medicamentul „doctrină“ şi căutau să realizeze — cu orice sacrificii — condiţiile cerute, aşteptând cu înfrigurare încetarea tuturor relelor. Şi regulat

rezultatul întârzia să se arate, sau era tocmai contrar așteptărilor. Alte încercări veneau la rând și cu fiecare desiluzie sporea și nădejdea oamenilor într'un apropiat succes. Și de ce n'ar spori această nădejde?... Nu sunt oare ei *cei mulți* cari suferă? N'ar putea ei oricând călca în picioare pe cei ce și-au adunat bunuri mai mult decât le trebue și au întocmit legi care să-i apere și să le asigure privilegii nedrepte, în detrimentul lor, al celor săraci?...

Dar, mulțimea poate ea oare să-și facă dreptate? Cine să i-o facă și prin ce legi? Și chiar când ar fi posibilă o nivelare a nedreptăților, cine poate afirma că acestea nu vor renaște și că palatele distruse, nu se vor reclădi din cenușa lor și tot cu munca celor oropsiți, doar pentru *alți stăpâni* acum, în locul celor de ieri?

S'au construit sisteme, s'au emis teorii, s'au înjghebat doctrine urmărind toate să realizeze supremul scop: *fericirea tuturora*, sau a unui număr *cât mai mare* de oameni. Evoluția și gradul de diferențiere la care a ajuns omenirea, nu poate fi însă anulat brusc. E greu să impui tuturora *aceeași mentalitate*, și doar abia atunci, ar putea accepta toți un acelaș sistem, o aceeaș doctrină, un acelaș regim pentru îndreptarea situației.

Oamenii însă reacționează — cel puțin pentru moment — diferit, după categorii, timp și loc. Și atunci se pune întrebarea: se renunță la o formidabilă reformă care să curme pretutindeni răul din rădăcină, stabilind pentru toți un *regim echitabil* sau toată acțiunea spre mai bine, trebue să se mărginească la a nivela ici colo nedreptățile prea mari, lăsând timpului să pregătească spiritele pentru viitoarea mare *înfrățire* a tuturor oamenilor?...

Firește că nu se poate face abstracție la alegerea diferitelor sisteme, nici de oamenii meniți să le pună în aplicare și nici de cei cărora li se aplică, fiindcă cea mai sublimă doctrină confecționată în laborator, *aplicată*, poate da cele mai dezastruoase rezultate.

Și tocmai în aceasta constă și slăbiciunea celor mulți. Abia isbutesc să obțină o măsură în favoarea lor și cei pe cari i-au încredințat ei înși-și să o aplice, odată ieșiți deasupra greutăților, trec cu arme cu tot în tabăra adversă.

Dealtfel soarta tuturor inițiativelor bune și a tuturor ideilor generoase este aproape identică. Sunt exploatate de elementele cele mai puțin pregătite, cari le exagerează voit pentru a putea stoarce maximul de folos pentru ele personal, sfârșind prin a le compromite și înmormânta definitiv.

Cu câtă bucurie și tainică nădejde n'a fost îmbrățișat sau urmărit la început „*comunismul*" de către toți muncitorii lumii!... Chiar în cele mai îndepărtate colțuri se înfiripa și se lega de

reuşita experienţei sovietice, nădejdea unei *alte dreptăţi*, a unor forme şi aşezări mai echitabile.

Cine contestă bunele intenţii cari stau la baza comunismului şi chiar doctrina în sine nu stabileşte ea — teoretic cel puţin — o situaţie mulţumitoare pentru toţi şi îndeosebi pentru *proletariatul muncitoresc?*

Dar, au venit greutăţile aplicării. Şi aici au intervenit cioclii tuturor iniţiativelor cari captivează massele. Ce s'a ales astăzi de vechea doctrină comunistă? Rând pe rând s'a renunţat la tot ce fusese legiferat la început. Sacrificiile imense ale poporului rus au servit ele la ceva, dacă aproape nimic n'a rămas din ceea ce fusese socotit bun, dacă rezultatele sunt dezastruoase?... Unde sunt vizionarii, colaboratorii idealişti ai lui *Lenin*, divinizat de proletari? Desigur îşi ispăşesc în surghiun nu atât arzătoarea lor dorinţă de a contribui la fericirea omenirii, cât greşelile pe cari le-au comis, aplicând doctrine şi calcule *abstracte*, *vieţii* care curge din plin şi nu se lasă zăgăzuită de programe întocmite savant pe hârtie.

Au fost şterse prejudecăţile, abolită religia cu credinţa şi bisericile ei — pentru a nu mai robi *omenirea liberă*, care şi-a găsit în comunism un alt *crez* şi iată că Rusia este pe drumul Damascului, pe drumul întoarcerii la vechea matcă.

Cine a discreditat, cine a dus la prăbuşire comunismul? Sunt cei ce au văzut în el un *capital de exploatat*, sunt cei ce l-au luat în antrepriză, sunt cei ce au escamotat principii de un *idealism necontestat*, cei ce au profitat de imensa simpatie a masselor populare care se îndrepta atrasă irezistibil spre noul crez mântuitor.

Sărmani proletari!... Dorinţa voastră de mai bine a fost din nou *amăgită*, visurile voastre zac azi din nou la pământ reci şi neînsufleţite. In timp ce, cu gologanul câştigat prin munca voastră susţineaţi o mişcare şi o încălzeaţi cu ardoarea şi entuziasmul vostru, în mijlocul neajunsurilor de tot felul, ea constituia pentru cei ce exaltau ura voastră şi vă ameţeau judecata, o veritabilă mină de aur. Eraţi în şomaj şi fără pâine şi ei trăiau în belşug, eraţi în închisori şi fără adăpost şi ei liberi, făceau voiajuri costisitoare şi băteau monedă din suferinţa voastră.

Şi acum, ce vă rămâne de făcut? Incotro vă veţi mai îndrepta privirea voastră de prigoniţi ai soartei şi în ce ape veţi mai ancora iarăşi nădejdile voastre?

Sau nici acum — optimişti incorigibili — nu vreţi să credeţi că totul s'a terminat? Aşteptaţi atunci până la sfârşit, când fondurile de propagandă vor fi complect epuizate şi ipocrizia — inoperantă de aci încolo — va binevoi să ridice cortina pentru ca să vedeţi *limpede*. Atunci poate veţi recunoaşte că mântuirea trebue căutată în altă parte.

R. N. Coudenhove-Kalergi:

Misiunea technicizantă a Europei

Un caracter contemplativ, un om cu temperament de simplu spectator, trăește pașnic în mijlocul lumii înconjurătoare — omul activ însă, în veșnică luptă. Pentru a se menține, pentru a se validita și desvolta, e silit să înlăture permanent forțele streine, să le nimicească și să le supună. Este lupta pentru existență, alergarea oarbă după putere. Numai învingătorul e liber, numai el e puternic, pentrucă numai a învinge înseamnă a duce la îndeplinire cu scrâșnire de dinți o voință. Hotarele între libertate și forță se șterg: stăpânirea întregei libertăți, totdeauna se face în detrimentul unor interese streine. Forța este singura mărturie a libertății absolute. Lupta pentru libertate a omenirii este concomitentă cu lupta ei pentru putere. Astfel a învins omenirea în cursul timpului, întreg pământul; pe animale prin vânătoare și cultură rațională — lumea vegetală, prin agricultură — lumea minerală, prin minierit — și forțele naturii le-a supus prin tehnică. Astfel a ajuns omul stăpânul pământului, din ființă pipernicită și slabă ce a fost.

I. Primul stadiu al luptei năprasnice a fost *vânătoarea*. Omul a reușit să-și supună dușmanii mai bine dotați fizicește, cu coarne, colți și cu ghiare, uzând doar de inteligența lui superioară. Războiul ce a dus contra animalelor a fost de natură defensivă și ofensivă: pentru apărare și supunere. Războindu-se cu ele, omul a reușit mai întâi să facă pe animale inofensive, apoi să le utilizeze sub formă de sclavie.

II. Și pentruca omul să-și mențină și să-și sporească puterea câștigată astfel, a început să procedeze cu încetul și contra semenilor săi cu aceiaș manevră ca și în contra animalelor. Epoca vânătoarei a evoluat spre epoca *războaielor*.

III. Insă nici una nici alta din cele două epoci, n'au putut satisface vreme mai îndelungată pe om. A fost nevoit să lupte pe un front nou și astfel a declarat războiu întregei naturi neînsuflețite. A început epoca *muncii*. Deși războaiele și aventurile vânătorești mai puteau satisface încă cu glorie pe anumiți oameni, totuși munca creatoare a câștigat în importanță, fiindcă numai prin ea se putea procura o hrană suficientă milioanelor de oameni. Munca a fost o formă specială a războiului — iar tehnica o formă specială a sclaviei. In locul oamenilor, acum s'a procedat la învingerea și subjugarea forțelor naturii. Războiul, care altădată a fost important chiar din punctul de vedere al progresului cultural, acum și-a pierdut întreaga importanță și

a devenit ostil culturii. Azi nu războaiele vor însemna gradele progresului, ci descoperirile.

Luptele decisive pentru libertate și putere ale omenirii, acum se dau pe fronturile muncei. Odată, în epoca aceea îndepărtată, când războiul mondial nu va mai putea interesa decât pe istorici, secolul nostru va fi semnalat ca epoca cea mai strălucită a invențiilor: nașterea mașinei de zburat. Dupăcum însă, în epoca războiului, vânătoarea a mai supravieţuit doar ca un anacronism, tot astfel în epoca muncei au rămas urme intermitente ale războiului. In epoca aceasta însă fiecare războiu nu mai este în realitate altceva decât războiu civil, fiindcă se dă între camarazi de luptă și nu face altceva decât strică frontul comun al muncei.

Epoca muncei se împarte în perioada agricolă și tehnică. Ca agricultor, omul, în fața naturii, devine defensiv, iar ca tehnician, ofensiv. Mobilul care duce spre progresul tehnicei este voința de putere. Tehnica vede în forțele naturii despoți, pe cari se năzuieşte să şi-i doboare, duşmani, pe cari cearcă să-i învingă, animale sălbatice, pe cari vrea să le docilizeze.

Tehnica este copilul spiritului european.

Din cauza înmulțirei continue a populației, situația europeanului devine tot mai îngrijorătoare; progresul tehnicei pân'acum abia i-a putut fi favorabil. Fantomele foamei și ale morții l-au sugrumat — dar numai cu prețul libertății și al liniștei sale. Odihna este interzisă sub pedeapsa cu moartea. Imensa majoritate a europenilor, dacă încetează a munci, trebue să piară iremediabil. Popoarele Europei, au făcut două încercări pentru înlăturarea acestei situații deplorabile: *politica colonială și socialismul.*

1. Prima formă a politicei coloniale a fost cucerirea teritoriilor nelocuite, sau cu populație rară, de către țările suprapopulate. A doua formă constă în exploatarea regiunilor calde locuite de popoare pașnice. Cu timpul însă și această metodă va trebui să înceteze, din cauza formidabilei răscoale de sclavi, urmare inevitabilă a acestei exploatări. Europenii vor fi măturați din aceste regiuni ospitaliere și astfel se va deslipi de continentul nostru, însăși baza culturii europene: țările calde, tropicele. Emigrarea nu mai este de altfel nici ea decât un mijloc provizor de scăpare: coloniile sunt și ele tot atât de populate, ca și țările originare și nutresc aceiași mizerie. Și va veni timpul, când nu se va mai găsi nici o bucățică de pământ nelocuit pe întreg globul. Pân'atunci trebue să căutăm noi metode de exploatare, pentru înlăturarea sfârșitului Europei.

2. A doua încercare pentru înlăturarea mizeriei ce a cuprins marile mase ale Europei, este socialismul. Acesta însă este clădit pe câteva premise false, acolo, unde vede anomalia în diviziunea nedreaptă a bunurilor, în locul unei producții insuficiente. Căci cea mai mare parte a muncei omenești nu servește atât luxul

exorbitant al capitaliştilor, cât mai mult scopul acela, de a transforma teritoriile neproductive ale globului în regiuni fertile, cari să alimenteze pe un drum natural masa imensă a celor rămaşi fără lucru şi hrană.

Imperialismul colonial ca şi socialismul, nu sunt altceva decât paliative şi nu remedii ale crizei europene; mizeria nu o vor înlătura definitiv şi catastrofa o vor întârzia numai, în loc să o înlăture pentru totdeauna. Europa, ca să poată trece peste criză, va fi silită a se hotărî sau spre împuţinarea populaţiei sale şi atunci procedează la sinucidere — sau va căuta să mărească proporţiile producţiei prin perfecţionarea continuă a tehnicei. Este singura cale, care duce pe european spre bună stare, linişte şi cultură, câtă vreme metodele socialiste şi politica colonială nu sunt altceva decât gârle şi fundături ce duc la faliment iremediabil.

Europa trebue să priceapă odată, că progresul tehnic este războiu de liberare făcut în cel mai prost stil, tiranul cel mai groaznic, cel mai crud şi cel mai nesigur faţă de natura din nordul globului.

Europa şi alături de ea America, au târît după ele într'un războiu cutremurător şi hotăritor pentru soarta omenirii, întreg globul pământului. Lumea o blestemă toţi muncitorii ei, cari luptă contra tiraniei forţelor naturii: în primele rânduri ale frontului — muncitorii industriali, ofiţeri — inginerii şi antreprenorii, statul major — inventatorii, tren regimentar — ţăranii şi agricultorii, artileria — maşinile, tranşee — minele, întărituri — uzinele.

Prima victorie ce a repurtat omenirea cu armata ei tehnică, în contra celui mai vechiu duşman, a fost aceea contra fulgerului. Paratrăsnetul a prins scânteia fulgerului. Europa însă nu s'a mulţumit cu acest războiu de apărare, a trecut la ofensivă şi în decurs de un secol a făcut din duşmanul său de moarte, sclav şi din cel mai periculos animal sălbatic, docil animal de casă. Fulgerul ne luminează odaia în serile tăcute, ne fierbe ceaiul, ne calcă îmbrăcămintea, ne încălzeşte, alimentează soneriile, ne transmite scrisorile, mână trenuri şi maşini — este în acelaşi timp factor poştal, hamal, bucătar, calorifer, lumină; lucrătorul şi călăul nostru totodată. Acest exemplu ne arată precis, cum a reuşit omul să docilizeze şi să supună forţele sălbaice ale naturii. Tot astfel va reuşi să-şi cucerească vre-odată omul Nordului, libertatea, liniştea şi cultura cea mai înaltă: depopularea sau renunţarea, nu prin războiu se va realiza, ci prin descoperiri, muncă, spirit şi faptă.

Epoca noastră se aseamănă în multe privinţe cu epoca imperiului roman. Şi atunci, lumea îşi aştepta mântuirea dela politica de pace „Pax Romana". Reforma mult aşteptată s'a realizat — însă cu totul din altă direcţie: nu din afară — ci toc-

mai din interior; nu prin politică — ci prin religie, nu dela August Caesar — ci dela Isus Christos.

Şi noi ne aflăm la răspântia drumurilor: lumea îşi aşteaptă aurora epocei de aur dela o mai dreaptă împărţire a bunurilor. Mult aşteptata reformă va sosi, însă probabil nu prin intermediul politicei, ci promovată de tehnică şi descoperiri, o tehnică înaintată, care poate trăeşte deja undeva în anonimat şi care, prin descoperirea unor noi energii, va reuşi să salveze omenirea de foame, ghiaţă şi silnicie.

Introducere în filosofia lui Coudenhove-Kalergi.

de *Edmond Séchelle.*

Filosoful Coudenhove-Kalergi are de spus lucruri mult mai importante decât politicianul Coudenhove-Kalergi. Din acest motiv l-am rugat să ne facă un mic essai asupra concepţiei lui despre viaţă, pe seama revistei „Utopia". In numărul trecut l-am prezentat cititorilor noştri, ca politician, iniţiatorul şi conducătorul mişcării paneuropene. Acum vom căuta să prezentăm sistemul de gândire al unui om, care este cel mai interesant şi mai original reprezentant al filosofiei germane moderne, sistem, care — dupăcum vom arăta în cele ce urmează — cu dreptate l-am putea numi neonietzscheanist, din cauza afirmării credinţei sale asupra forţei şi voinţei realizată printr'o teorie nietzscheiană în măreţia tehnicei şi progresului modern. E adevărat însă pe de altă parte, că această mişcare, pentru C.-K., scade din importanţa uriaşă a gândirii politice şi sociale şi nu permite să se vadă faptul, că în societatea modernă clădită pe principiul exploatării, întregul cortegiu al intereselor exploatatoare împiedecă libera desvoltare a tehnicei şi că politica, chiar dacă în sine nu este productivă, totuşi e chemată să înlăture aceste piedici, iar rezultatele binefăcătoare ale tehnicei să le împartă după principiile cele mai drepte şi pe bazele cele mai largi. Prima condiţie pentru desvoltarea unei politici sociale pledează pe lângă promovarea spiritului şi voinţei descoperirilor fără piedeci, în deplină libertate. Această scăpare a lui C.-K., o compensează suficient, concepţia lui unitară, dinamică, analiza lui fină, multilateralitatea şi erudiţia enciclopedică a sistemului său, precum şi dialectica sa delicată. Trebue să recunoaştem, că afară de el abia se găseşte un alt sociolog german, care să prindă mai bine în sistem fazele şi structura întinsă a evoluţiei societăţii umane. Cel mai fidel auxiliar al sistemului său este stilul, cu ajutorul căruia încearcă să realizeze şi imposibilul: în câteva rânduri ne poate da întreaga istorie a evoluţiei societăţii: modul său de expunere s'ar putea asemăna oarecum, cu acela al lui Wells, însă e superior acestuia în condiziune şi plasticitate. Rândurile de mai sus, sunt părţi dintr'o operă a sa, ce va apărea în viitorul apropiat în care va căuta să prindă în mănunchiu diferitele directive

sociologice, să studieze partidele politice, cu scopul de a uni într'o platformă mai înaltă toate tendințele universale ale lumii. Pe de altă parte cearcă să accentueze misiunea universală a Europei, pe care o fixează precis în mottoul cărții: „Europa nu a fost, ci va fi!"

Și cu cea mai abilă dialectică, reușește să dărâme clădirea artificială ale supozițiilor lui Spengler, cu privire la decadența țărilor și apusul culturii europene. Acest dinamism îl pune alături de Kayserling: ambii sunt formația individualismului anacronistic nietzscheian și cred în rolul conducător al Europei în viitor; ambii se caracterizează printr'un fel de antiamericanism. Ambii caută să prindă mai curând avântul dinamic, real al vieții, decât conceptul steril static ale sistemelor dogmatice de până'acum. In scrisul lui palpită toate tendințele și mai ales voința de a trăi a epocei noastre, ignorarea trecutului și căutarea nostalgică a viitorului: sistemul său e simfonia secolului al douăzecilea.

Educație și cultură

O. Silvan.

In timp de un deceniu în viața noastră s'au înfăptuit transformări numeroase și întinse, extensiunea lor a dat vieții noastre un aspect cu desăvârșire nou și vrem să credem că pașii făcuți sunt pași de progres... fie pe laturea economică, fie pe cea politică. S'aua făcut reforme și în domeniul învățământului, deci în cultura spirituală, dar aici nu putem însemna pe urma lor decât *superficialitate* și *sterilitate;* s'au făcut reforme multiple, iar în timpul din urmă se promulgă *încercări* de reformă, încercări cari nu aduc nici o *drectivă nouă*, nici o concepție nouă, — nimic nou, decât amănunte.

Domeniul învățământului a rămas în viața noastră o ramură, în care apasă încă negura grea și deasă a trecutului: toate transformările încercate n'au dus la nici un bine durabil, și aspra rutină se menține ca o carapace. In întreg sistemul pedagogic domină un intelectualism feroce. Idealul și menirea școalei este de a face eruditi și erudiție, de a împărtăși, tuturora și deopotrivă, toate bunurile culturii, toate produsele spirituale anterioare. Formula de rigoare, în care se rezumă misiunea școalei, este „cultura generală", știința enciclopedică. Școala începe prin a vedea individualitatea umană un automat și sfârșește făcând din ea un automat: cunoștințe mecanice și obișnuințe mecanice, — aceasta este tot cu ceeace te înzestrează școala și la aceasta se mărginește chemarea ei. Sub altă formă, idealul

școalei ascunde concepția unor timpuri apuse, credința că personalitatea unui om residă în ceeace are, într'un capital de cunoștințe incoherente, în enciclopedism, — ascunde cea mai groaznică lipsă de înțelegere a personalității umane pe de-o parte, iar pe de alta a funcțiunii și valorii culturii. Dar ceeace este detestabil este faptul că toate năzuințele de reformă se mișcă în planul acstei concepții, înguste și înapoiate deopotrivă; nu isbutesc să se smulgă din tradiție și nici nu țintesc la o adaptarea educației la trebuințele vieții moderne. — Coaja trecutului este luată drept sâmbure, aceasta e pricina.— Pentru cultură genrală s'a menținut clasicismul, s'a făcut unificarea și tot pentru cultură se va consacra un an de pregătire universitară, care va însemna și o inițiere în limbile moderne. Idea care primează și determină întocmirile și reorganizările este idea de știință, în accepțiunea cea mai *enciclopedică* — sau cum se spune: cultură gtnerală.

Nu negăm valoarea culturii. Omul ieșit din mâinile naturii nu este atât de înarmat pentru existență încât să poată face abstracție de toate mijloacele pe cari le-a creat spiritul uman pntru conservare și orientare mai perfectă. Bunurile culturale au o funcțiune vitală, un înțeles biologic. Când însă cultura se transformă în scopuri în sine și dobândește o valoare independentă — de unde la început este complex de mijloace, de expresie și afirmare, având o semnificație vitală; — când cultura se face fără a se integra într'un proces de afirmare și de edutie, ea și-a pierdut valoarea. „Was frucht — bar ist, ist wahr" — Valoarea culturii trebue făcută dependentă de *puterea ei de formare*. Ceeace trebue să se facă în școală nu este cultură generală, ci educație. Trebue să se facă deosebire între bunurile culturale și bunurile *cari formează*. Cultura generală este împotriva oricărui instinct biologic.

Păcatul școalei actuale este că mărginește educația la intelect, te învață gândirile și plăsmuirile altora, făcându-și din aceasta ultima menire, în loc să te învețe să gândești și să plăsmuești în mod personal; în loc să-ți dea posibilități vii, să-ți desvolte nu numai puterile intelectuale, ci întreagă individualitatea — lăsându-ți putința să-ți desfășori toate energiile native — ea îți dă o știință inertă,mărginindu-ți educația pe latura cea mai superficială, exteroară. Pentru fiecare din noi Dumnezeu a făcut o lume aparte, o lume lăuntrică, a cărei esență de ființare este mișcarea continuă, vie și căreia școala îi aplică unele puteri și energii vitale, iraționale, al căror joc determină creșterea organică. Timpurile noastre nu cunosc eroare mai mare și mai obișnuită, decât închipuirea ineptă că omul se poate zidi din huma culturii, eroarea promulgată în veacul naturalismului prin teoria că omul este în totul produ-

sul împrejurărilor, că desvoltarea lui se mişcă şi se poate desfăşura în oric sens.

Această credinţă, în înţelesul căreia valoarea umană este infimă, trebue să dispară, veacul nostru are menirea de a o spulbera.. Dacă natura n'a pus în fiinţa noastră foc sacru, şcoala nu-l va aprinde niciodată din humă... In fiecare om este năzuinţa neînfrânată de a se desfăşura în măsura mărimii în care l-a făcut natura; să exprime înafară şi să înfăptuiască tot ceeace a sădit natura în el. Acest lucru poate este rezumatul năzuinţelor oricăruia şi în aceasta se închee înţelesul întregii vieţi: să-ţi desfăşori eul în directivele naturale... Inlăuntrul nostru este o lume nearticulată şi aprinsă, un joc haotic de năzuinţe. Şi cât timp fiinţa umană se concepe mecanic, înseamnă că nu se cunoaşte nimic din intimitatea naturii umane şi a fiecărei individualităţi în parte. Rousseau avea dreptate când spunea că civilizaţia corupe, fiindcă adesea ea ajunge să impună idealuri artifciale, dinafară şi înafara oricărui plan al interiorităţii noastre, în mod mecanic. Veacul nostru este învrăjbit cu sistemele mecanice; nu vrem să tratăm pe oameni deopotrivă, nu vrem să le dăm adăpost tuturora în aceeaş formulă. Vrem să facem distincţii şi în acelaş timp dreptate vieţii şi individualităţii.

Agricultura şi Armata

(Spre agrariarismul de Stat).

Corneliu Albu.

Am analizat într'un articol precedent standardul până la care s'a putut ridica agricultura la noi, în România, după războiul mondial şi cu durere mărturisim că l-am găsit dintre cele mai inferioare, chiar în comparaţie cu Statele limitrofe cari nu decretaseră agricultura de „principal" factor de producţie economică". Alarmaţi de cele constatate ceream o nouă organizare a agriculturei noastre printr'o puternică ofensivă pornită de sus în jos, pentru îndrumarea păturei noastră rurale spre o muncă intensivă a ogorului, bazată în primul rând pe mijloacele multiple ale tehnicei moderne.

Şi pentrucă schimbarea mentalităţii popoarelor agrare se face mai anevoie decât la popoarele maritime sau la cele cu o industrie a cărei existenţă se bazează pe export, noi am socotit armata ca singura instituţie care prin organizarea ei interioară rigidă şi prin incontestabila ei autoritate, ar putea contribui, vizibil, la asanarea producţiei noastre agricole. O astfel de re-

formă pe care noi o socotim absolut necesară și care ar avea adânci repercursiuni în viață Statului nostru am numit-o *„Agrarianism de Stat"*.

Vom încerca acum să stabilim forma sub care el ar putea exista și să vedem cari ar fi beneficiile ce-ar rezulta din aplicarea lui atât pentru Stat cât și pentru particulari.

E unanim recunoscut că lungimea stagiului militar la noi e exagerată iar specialiștii recunosc că un an e suficient pentru a învăța arta războiului. Și astfel o uriașă energie se irosește stăvilită în cazarmă. O măsură prudentă ar fi desigur aceea de-a căuta să se facă din ea un real factor de producție economică. Și unde oare mai mult decât în agricultură s'ar regăsi soldatul român, unde brațele lui vânjoase ar despica glia nu ca o corvoadă ci cu plăcerea omului care se regăsește la rosturile lui firești.

Restul de zece luni să fie deci jertfite pentru agricultură. Ea ar urma să se învețe rațional în ferme de Stat, întocmite adhoc din ogoarele nelucrate, din moșiile ce sunt în curs de expropiere, din terenurile pe cari le putem forța, prin muncă și răbdare olandeză să ne redea un maximum de roadă posibil, prin secarea bălților dunărene și prin îndiguirea terenurilor inundabile.

Sub auspiciile maeștrilor școalelor elementare de agricultură, echivalați în grad cu plutonierii majori, precum și sub supravegherea unor agronomi bine pregătiți, cari să nu aibă nimic de a face cu horoagronomii actuali, dovediți inutili, cele zece luni ar fi suficiente pentru a deschide fiilor de țărani noui orizonturi agrare, călăuzindu-le astfel pașii către metode agrare cari ar putea să întreiască producția solului nostru.

In preajma fiecărui regiment o asemenea fermă ar fi și un loc de recreație, o școală în natură cu adevărat democratică. Această fermă ar putea să producă toată alimentația necesară pentru întreținerea soldaților, ușurând astfel budgetul Statului cu peste cinci miliarde lei anual. Iar dacă producția ar întrece necesitățile, Statul s'ar găsi în posesia unor cantități de materii prime cari trecute peste hotare ar canaliza spre țara noastră capitaluri cari ar contribui larg la refacerea noastră.

Dar mai presus de toate *„Agrarianismul de Stat"* ar ridica nivelul profesional al țăranului român, trezind în el setea de-a smulge pământului maximum de roadă, recâștigând piața europeană care actualmente e acaparată de cele două Americi.

Armata în serviciul agriculturii!... Ar mai fi oare nevoie de declarațiuni de pace pe cari le facem semestrial la Geneva? Cu o mână pe armă și cu alta pe plug am deveni un popor demn de a fi înscris în paginile istoriei universale, ca unul care am înțeles pe deplin spiritul epocei în care trăim.

Spre *„Agrarianismul de Stat"* ar fi cel mai serios corectiv ce am putea aduce reformei agrare.

Și un corectiv se impune!

Paris = Versailles = Geneva

(Note de drum)

II.

I. H. Armeni.

S'au scris multe pagini despre francezi şi capitala lor şi totuşi, trebue văzută de aproape această capitală, pentru a înţelege cu adevărat de ce faima ei a străbătut, atât de departe.

Paris, oraş al luminii, câte gânduri nu se îndreaptă de pretutindeni şi zilnic spre tine, câte buze nu-ţi şoptesc doritoare numele şi totuşi pentru câţi tu nu vei continua să rămâi doar o cetate din basme!...

Streinul, venit din ţări depărtate, te priveşte mirat. Şi iată-l alergând de a doua zi chiar să vadă tot ce ai strâns tu de veacuri. Comori de artă, bogăţie şi lumină şi glorie. Generos şi îngăduitor, tu le desfăşori pretutindeni şi le arăţi tuturora. Iar când muzee, biblioteci şi grădini publice îşi închid porţile înaintea invaziei vizitatorilor şi când amurgul serii acopere *Sena* cu vălul său fumuriu, tu-ţi îmbraci în lumină feerică bulevardele, ce te străbat ca brâuri de foc şi in altă haină şi mândru de altă strălucire, îţi strângi de pretutindeni tot ce ai mai sclipitor, pentru a atrage o întreagă lume biciuită de dorinţe, însetată de plăceri şi doritoare să te vadă şi să uite în strălucirea ta din basme, neajunsurile unei ale lumi.

Peste acestea tu vei turna încurând balsam miraculos care îndepărtează şi face uitate pentru unii ore de muncă în atmosfera apăsătoare a uzinelor, birourilor şi magazinelor, suferinţe şi privelişti banale pentru alţii şi pe toţi ii absoarbe acum o viaţă uşoară şi sgomotoasă, care se va revărsa tumultuos în iluminaţia feerică a localurilor, antrenând în ritmul ei până şi pe austerii critici ai „*efemer*"-ului veniţi să-l vadă, doar din curiozitate.

Frivolitate, uşurinţă, beţie de culori, exuberanţă noaptea, pentruca ziua să urmeze implacabilă cu neplăcerile şi cerinţele ei şi să întrerupă din nou pentru o clipă cursul plăcerii, care reîncepe cu fiecare seară.

Iată mulţimea nesfârşită de pe *boulevard des Italiens*, *Haussmann*, *Avenue de l'Opera*, iată cei ce se îndreaptă spre *Montmartre,* iată minunata şosea *Champs-Elysées!*..

Câtă risipă, cât belşug şi lux etalat în palate pentruca nu mai mult la 100 de metri alături de această strălucire, să descoperi o altă lume: a celor sortiţi să nu cunoască decât robot şi lipsuri, desmoşteniţi şi victime ai oamenilor şi patimilor.

Eterna monedă cu două feţe!...

Dar, să lăsăm viaţa zgomotoasă a nopţilor Parisului, specta-

colele şi risipa de lumină, deslănţuirea de patimi şi amestecul de tinereţe exuberantă, cupiditate de vizitatori şi de bătrâneţe roasă de viciuri şi totuşi lacomă încă de plăceri, celor ce se duc la Paris pentru a se amuza şi snobilor cari caută să-şi vindece vre-o durere — sau mai bine plictiseala unei lipse de dureri şi de activitate — prin savante combinaţiuni de plăceri.

Streinul, obosit de lumină şi zăpăcit de năvala celor văzute, se întoarce acum în camera lui singuratecă. Şi iată-l recapitulând evenimentele zilei. Se vede coborând din cartierul latin spre cheiul Senei. Catedrala *Notre Dame* îi atrage atenţiunea din primul moment. Ce boltă, ce arcade şi coloane minunate! Şi cât de mult se adânceşte în negura vremii anul 1163 când s'a început clădirea ei! Câte momente însemnate din istoria poporului francez nu s'au desfăşurat în cuprinsul acestei biserici, de-alungul atâtor veacuri?!...

Pierdut în vremuri trecute, gândul i-se opreşte deodată asupra anului 1878. L-a văzut tot azi scris cu litere de aur în altă catedrală — zidită prin hotărârea solemnă a naţiunii franceze, după înfrângrea dela 1870 şi ca un semn de reculegere şi reînviorare a energiilor Franţei, catedrala *Sacré coeur* şi fără să vrea remarcă din nou, că mai mult decât o victorie, *înfrângerile* au darul să regrupeze şi resuscite forţele creatoare ale unei naţiuni.

Victoriile provoacă disensiuni, dispersează forţele; nenorocirile refac solidaritatea neamurilor şi potenţează puterea lor.

Dar, dacă este aşa, nu sunt oare mai de dorit înfrângerile şi omenirea n'ar trebui oare să-şi dorească o incomensurabilă nenorocire, pentruca în urmă să ajungă a-şi grupa şi armoniza toate forţele, realizând astfel universala solidaritate a oamenilor?...

Ce frumos exemplu de efort colectiv această catedrală! Nu pentru minunata perspectivă asupra Parisului pe care o oferă galeriile domului ei şi nici pentru clopotul „*Savoyarde*" de 17.000 kg., sau pentru decoraţia, vitraiurile, mozaicul şi basoreliefurile ei minunate, nu pentru această realizare în detaliu, ci pentru gândul unic de reculegere şi muncă tenace, rostit şi înfăptuit calm şi cu sârguinţă de un neam întreg, dupăce fusese silit să treacă pe sub furcile caudine ale lui Bismarck.

Inţelepciune şi străduinţă disciplinată a noroadelor, cât de mult datorezi tu înfrângerilor cari spulberă *entuziasmul facil şi necugetat al mulţimilor* de întotdeauna şi cari construesc încet dar temeinic drumul înţelegerilor viitoare!

Dar, dacă monumente, clădiri şi locuri îţi arată aici la fiecare pas urmele veacurilor ce au apus şi efortul generaţiilor de odinioară pentru a înfrumseţa şi îmbogăţi acest colţişor de pământ pe seama urmaşilor şi pentru gloria Franţei, fireşte că nu te mai miri de ce viaţa proaspătă care curge din plin ală-

turi — cu toată circulaţia şi reclamele ei — n'a isbutit încă să întunece un trecut atât de strălucit.

Iată „*Hotel des Invalides*" adăpostul veteranilor răsboaelor cu muzeul militar şi mormântul împăratului *Napoleon I.* De cum intri pe poarta fortăreţei simţi că aici pluteşte *duhul lui.* Dacă în altă parte a Parisului, monumentele de artă cu cari a înzestrat el capitala Franţei, mai pot pierde din importanţă prin concurenţa ce li-o face cotidianul efemer, aici amintirea lui însufleţeşte totul. Şi fără să vrei eşti emoţionat citind pe frontispiciul dela intrare ultima lui dorinţă: *„Je désire que mes cendres reposent sur les bords de la Seine, au milieu de ce peuple français que j'ai tant aimé"*.

Turnată în bronz de tunuri cucerite, figura celui ce a trecut prin viaţa poporului francez ca un bolid de esceptională strălucire, te urmăreşte stăruitor pretutindeni. Balcoanele capelei sunt înţesate de drapele din campaniile lui, iar în cripta unde doarme, străjuit de mareşali — el „*L'empereur*" pe care nu l-au putut încăpea nici hotarele atât de largi ale Franţei — îl înconjoară tot drapele, cucerite în bătăliile dela Marengo, Austerlitz, Jena, Rivoli, Wagram, etc.

Şi când după mărturia lucrurilor rămase, te gândeşti la tot ceeace a făcut — în afară de biruinţele răsboiului — acest împărat al spadei, pentru gloria numelui francez, priveşti aproape cu duşmănie la vizitatorul care intră grăbit, se uită şi trece sgomotos şi fără vre-un respect deosebit, să privească mantaua, tricornul şi sabia lui Napoleon, ca şi când acestea ar fi vestigii antice pe cari un om modern — cu oarecari pretenţiuni — trebue să le fi văzut pentru a o putea spune altora.

Dar împăratul închis în sarcofag în măreţia tăcerii sale îşi continuă somnul şi vizitatorii se pot perinda liniştiţi prin încăperile muzeului de alături şi pot privi cu dispreţ sau admiraţie la masa şi scaunul sărăcăcios al *sublocotenentului Bonaparte*, la servieta *Primului Consul*, la patul lui de campanie, la mantaua pe care o purta el la Marengo şi la costumele grenadierilor ce-l străjuesc credincioşi şi aici.

Muzee, instituţii de cultură, pieţe, palate şi monumente, se vor îngriji ele să nu-l facă uitat, căci din prodigioasa lui activitate, tuturora le-a ajuns parte dreaptă.

Treci acum prin sălile mareşalilor imperiului *Kleber*, *Murat*, *Massena*, urci apoi în etajul I. consacrat istoriei răsboiului mondial. Picturi, scene din răsboi, arme, drapele capturate. Iată şi *galeria Foch* cu uniforme, arme şi obiecte din răsboi, ale tuturor aliaţilor. Iată şi colţişorul rezervat *Românei. Mărăşeştii, Mărăştii, Oituzul*, drapelul ţării, uniforme, câteva scene de pe front. Cât de puţin faţă de tot ce a fost şi totuşi cât de mult cuprinde o singură scenă, de desnădăjduit eroism a celor cu deviza „PE AICIA NU SE TRECE!.."

Un grup de vizitatori eşiţi din muzeu, se îndreaptă acum în autocar — după lămuririle călăuzei — spre MUZEUL „LOUVRE".

Cât de mic şi neînsemnat te simţi în mijlocul atâtor comori de nepreţuit, adunate cu atâta grije şi stăruinţă de pretutindeni!

Opere de artă din toate timpurile şi din toate locurile stau mărturie aici de geniul creator al omului. Săli nenumărate desfăşoară pânze celebre de toate dimensiunile, *Titien, Van Dyck, Leonardo da Vinci, Rubens, Corregio.* Priveşti uluit şi renunţi după primele încercări de orientare cu ghidul, la orice călăuză şi informaţii. Treci mut în faţa pânzelor şi nu ştii ce ai privi mai mult. Nume celebre, artă desăvârşită, chiar cei ce se pricep, se încurcă încercând să explice. Iată *„Monna Lisa"* de care se vorbeşte prin cărţile de şcoală chiar şi iată aevea surâsul enigmatic despre care s'au scris volume întregi.

Iată sala Henric al IV-lea cu picturi de dimensiunea pereţilor sălii. Iată galeria picturilor bisericeşti. Incerci să reţii de pretutindeni ceva. Inzadar. Revii şi treci din nou, dar te-ai oprit acum în faţa altei pânze, apoi iată privirea ţi-e furată de o pânză de *Delacroix: Dante şi Virgil în Infern.*

Paznicul te face atent că e ora închiderii. Cum, au trecut deja 4 ore? Revii a doua zi, a treia zi şi alte zile în şir şi te îndepărtezi întotdeauna pare că ai eşi dela cinematograf, sau te-ai trezi dintr'un vis fulgurant.

Ai putut vedea în sfârşit sălile de sculptură, ai admirat pe *Venus* de *Milo* şi alte statui ale artei greceşti antice, sarcofaguri, mobilier şi ceramică din Egypet, Babylon, Assyria şi Chaldea, tapiserie, gobelinuri, artă italiană şi franceză din evul mediu şi epoca renaşterii, obiecte de artă din Extremul Orient şi ai rămas ca toţi vizitatorii cu regretul că n'ai putut să te bucuri decât fugitiv şi superficial de tot ce ţi s'a perindat aci în faţa ochilor, ca într'o nesfârşită şi frumoasă panoramă.

Seară de seară, impresiile se îngrămădesc, imaginile se confundă la început, apoi se refac şi se contureată, concluziile se limpezesc şi se ţes pe furiş în gândurile şi părerile de până acum ale tale.

Iţi aminteşti acum, strein călător, că ai uitat să-ţi notezi ceva din cele văzute ieri la *Palatul regal* dela *VERSAILLES.*

Clădire veche din timpul lui Ludovic XIII şi XIV şi totuşi atât de frumoasă. Saloane cu numiri de zei antici, galerii de sculptură şi picturi cu istoria Franţei şi a coloniilor. Iată şi *galeria oglinzilor*, unde s'a semnat pacea dela 1918, apoi apartamentele *Regelui Soare* şi ale reginelor *Marie Therèse* şi *Marie Antoinette.* Ghidul arată uşile discrete de comunicare ale regilor, vorbeşte de *Mme Pompadour* şi *Dubary*, apoi ne conduce la balconul unde s'a prezentat odinioară poporului în-

furiat, regele Ludovic al XVI-lea şi regina, luaţi sub protecţie de generalul Lafayette.

Intâlnim aici din nou figura celui care a răscolit lumea dela un capăt la altul, a dictat legi şi impus aşezări popoarelor, numind regi şi surpând tronuri, căci iată ghidul ne conduce acum în salonul de muzică şi teatru transformat mai târziu în *Senat* şi ne indică locul unde a venit odinioară *Napoleon*, însoţit de grenadieri, când Senatul se împotrivea loviturii de stat, pe care o plănuia. „Şi tot aici pe scena amenajată bufet" — adaogă ghidul, ca ceva foarte important — „s'au răcorit cu prilejul tratativelor de pace, *Lloyd George*, *Clemenceau* şi *Wilson*".

Ceeace complectează fericit frumuseţea de basm a palatului dela Versailles, este superba grădină din jurul lui, cu bazenuri, boschete şi cărări minunat potrivite pentru reverie.

„*Ma foi, ils n'avaient pas mauvais goût!...*" exclamase alături un burghez venit pentru serbările ce se organizează acum în grădină, în lipsa locatarilor palatului.

De două ori pe lună, în serile de vară, jocurile de apă din *bazenul Neptun* şi focurile de artificii — spectacol dealtfel feeric şi impresionant — face acum deliciile populaţiei Parisului şi a streinilor vizitatori. Palatul e trist...

— In camera-i singuratecă, streinul a adormit de mult. Gândurile i-se îndreaptă acum în altă parte, iar privirea obosită, i-se odihneşte acum asupra altor privelişti.

Undeva, înspre răsărit, există o ţară unde oraşele sunt mici, fără multe monumente şi fără clădiri impunătoare, fără strălucirea de aici. Muzeele acolo sunt doar începuturi, iar trecutul ţării a fost atât de sbuciumat, încât nu şi-a putut închega aşezări durabile. Din frământările lui, i-a rămas doar *glia care să se poată asemăna în glorie celei franceze*, căci ea n'a fost iubită şi apărată cu mai puţină vrednicie decât a Franţei.

Satele sunt mici, cu căsuţe resfirate la margini de ape, sau sub poale de munţi. De pe culme picură — în faptul serii — în sufletul oamenilor de acolo, un cântec duios şi trist uneori, vesel şi furtunatec altădată, ca şi tot trecutul lor. — ...In vis, streinul zâmbeşte... E în ţara lui acum...

GENEVA

Trenul pornit dimineaţa din *Paris* — *Gare de Lyon* — ne debarcă spre asfinţit în *cetatea naţiunilor*.

O gară care n'are nimic impozant. Călătorul instinctiv se uită dacă poartă aevea inscripţia „*Genève Cornavin*" cum scrie pe biletul de tren. In faţa gării maşini şi un tramvai minuscul. Dar, iată *rue de Montblanc*, deschide drum spre lac şi vezi ca printr'o fereastră deschisă, o pânză de corabie. E *portul* pe care călătorul,

obosit și în căutare de adăpost, îl va descoperi abia a doua zi. Orașul în sine n'are nimic deosebit, dar ce minunat este acest lac „*Leman!*“... Veșnic proaspăt, cele mai adesea limpede și de culoarea cerului, el constitue și azi o enigmă pentru savanți. Il traversează *Rhonul* care iese și el albastru din lac și se unește la capătul orașului cu râul *Arve* de culoare cenușie, apele păstrându-și fiecare pe o bună distanță culorile lor distincte. Dacă orașul nu excelează în clădiri uriașe, monumente de arte, muzee renumite, în schimb, situat pe malul acestui lac, el e de un pitoresc puțin obișnuit. Ce perspectivă minunată deschide lacul asupra munților, până departe spre albul Mont-Blanc! Și ce superbă salbă de vile și orășele cochete, ascunse sub frunzarii de pe malul lui! . . Toate, localități balneare și climaterice. Vaporul care face înconjurul lacului te duce într'o zi să le vezi pe toate. Iată *Nyon*-ul, apoi *Rolle* și *Morges* unde — îmi destăinuește un amabil tovarăș de călătorie — sunt și câțiva români „de grande famille“ stabiliți acolo de multă vreme. Urmează *Lausanne* construită pe coasta muntelui dinspre lac, cu băile *Ouchy*, apoi pe cellalt mal, care aparține Franței, *Evian les bains*. Ce farmec deosebit și ce încântare pentru ochi aceste localități!... Și câtă poesie se degajează din acest amestec de culori, din această prospețime a peisagiilor și undelor. Albastrul cerului, trece pe nesimțite în albul munților și — verdele nuanțat al arborilor, colinelor și boschetelor de pe mal, contrastează plăcut cu cel al vilelor și clădirilor; undele limpezi ale lacului te lasă să vezi până și pietrile dela fund și apoi — iată în urma vaporului flotile întregi de bărci cu motorașe și fără, cari săgeată apele în toate direcțiile și mai ales bărci cu pânze ce rămânând în urmă, se proectează atât de frumos la orizont.

Iată *Vevey* și *Montreux* cu splendide „palace“-uri și hoteluri aninate par'că de vârful stâncilor și iluminate feeric noaptea.

...Soarele coboară acum pentru a se odihni în dosul munților și razele de foc i-se frâng prelungindu-se pe luciul apei... Totul pare îmbrăcat în purpură. Apoi amurgul serii coboară încet, luminile se aprind și întreaga coastă pare o ghirlandă de flori luminoase pe marginea întunecată a apelor.

In curând se distinge prin ceața de fum *castelul Chillon*, îmbrăcat în mister și poezie. Zidurile tac ascultând zgomotul adormitor al valurilor și par înfiorate de șoaptele frunzelor de mesteacăn, aplecate asupra lor în tremur argintiu, sub poleiala unui corn luminos ce despică perdeaua de neagră catifea a norilor.

Acum motorul vaporului s'a oprit. In tăcerea nopții „La Suisse“ sfâșie pânza valurilor, alunecând încet spre *Villeneuve*... Toate îndeamnă spre reverie...

SOCIETATEA NAȚIUNILOR

Ceeace a dus până departe faima Genevei, nu este însă nici

lacul și nici frumsețea locurilor ce o înconjoară, ci faptul că a fost aleasă ca sediu pentru întâlnirile periodice și conciliabulele reprezentanților statelor, membre ale Soc. Națiunilor.

In timpul sesiunilor, orașul e deosebit de animat. Delegații din cele mai îndepărtate colțuri ale lumei năvălesc populând hotelurile, restaurantele și promenadele, spre bucuria firească a cetățenilor minusculei republici, a căror buzunare se resimt de afluxul monedelor streine.

O epocă febrilă de activitate începe pentru serviciile publice. Poșta îndeosebi nu mai pridideşte cu primirea și expedierea telegramelor, scrisorilor, etc. căci știrile transmise sunt menite să justifice cheltueli și îndeosebi să facă în țări depărtate mare senzație luând proporții în direct raport cu distanța până la destinație.

In palatul Soc. Națiunilor de pe *cheiul Wilson* ședințele *Comisiunilor* se țin lanț. Chiar *Consiliul* a avut aci câteva întruniri, ședințele publice ale *Adunării*. se țin însă în altă parte în „*Salle de la Reformation*" mică și ea și improprie pentru un „*parlament al națiunilor*".

Provăzuți cu un bilet de intrare, trecem prin fața jandarmilor cu tricorn, cu mănuși și fireturi albe. Intrăm și iată-ne ajunși în galeria destinată publicului. Acesta e de toate nuanțele, se remarcă însă mulțimea femeilor tip anglo-saxon, cele mai multe: lungi, deșirate și firește urâte. Avea dreptate René Benjamin și uite lojile ziariștilor sunt tocmai cum le-a descris el. Acesta ascuțându-și creioanele, scutură resturile de grafit și lemn pe cheliile „*excelențelor*" dela parter, așezate în ordinea alfabetică a țărilor ce reprezintă. Conversații în toate limbile. Publicul identifică delegațiile după planul sălii. In banca întâi la mijloc strălucesc cheliile *delegaților germani.* Iată în banca a doua spre dreapta *delegația imperiului britanic*, apoi mai în urmă *Briand cu delegația franceză.* In urma lor își tremură ciocul, figura de moșneag a lui *Apponyi.* La stânga în banca din urmă iată delegația română: *Titulescu*, *Antoniade*, Dș. *Elena Văcărescu* și tineri, chiar prea mulți tineri, veniți desigur pentru „*ucenicie*" pe „*cheltuială proprie*" (!) cum se cuvine unor tineri dornici de a se instrui și idealiști peste măsură.

Titulescu e neastâmpărat. Merge de colo până colo, leagă conversații, împarte zâmbete și strângeri de mână... La sunetul unui clopoțel zgomotul descrește ca prin farmec. Locul din față a fost ocupat aproape pe nesimțite de primdelegatul Salvadorului, *Guerrero*, *președintele Adunării.*

Dintr'o aruncătură de ochi se ghicește ipocrizia sau prudența delegaților: un președinte fără personalitate și fără energie. Mormăe sub mustața-i albă câteva cuvinte și iată că se repede spre tribună un om voinic. E *Procope* ministrul afacerilor streine al *Finlandei.* Sala s'a populat... cuvintele curg cadențat, par sim-

ţite şi totuşi sunt exagerate. Vorbesc de opera şi importanţa Soc. Naţiunilor. Discursul e tradus îndată — ca şi toate celelalte — în limba engleză. Publicul se schimbă. Alături o blondă fică a Germaniei. cu picioarele goale vârâte în sandale, notează de zor într'un carneţel... Oratorul se schimbă şi el, e un chinez acum şi vorbeşte frumos... îi zice: Chao-Chu-Wu.

Şi rând pe rând, zi de zi se perindă la tribună delegaţii *Danemarcei*, *Indiei*, *Belgiei*, *Lituaniei*, etc. apoi cu săli extrem de populate vorbesc *Briand* şi *Stresemann*, dupăce cu o zi înainte vorbise *Mac Donald* şi *Adatci*.

Toţi vorbesc de pace, de dezarmare şi sunt încântaţi de opera Soc. Naţiunilor, toţi vor să pară concilianţi şi să emoţioneze. Şi câtă ipocrizie la toţi!...

Unii, urmăresc vre-un succes personal din discursul cetit cu pathos şi telegrafiat îndată în ţara reprezentată, pentruca ziarele să poată scrie despre *importanţa lui internaţională*. Alţii, caută să scape cât mai ieftin — cu promisiuni solemne făcute spre a fi uitate — pentruca la sfârşitul discursului să amintească probleme şi să sugereze soluţiuni, ce se potrivesc de minune doar cu interesele ţărilor lor (*Henderson*, *Graham*, deleg. Angliei).

Inzadar ai încerca să te sustragi influenţei cărţii lui *René Benjamin*, zicându-ţi că numai excesiva lui neîncredere în *pacifismul* şi *lealitatea Germaniei*, l-a făcut să-şi bată joc atât de spiritual de *„comedia“* ce se joacă la Geneva.

Este sinceră dorinţa de pace a popoarelor şi chiar dintre discursurile rostite aici, multe au un pronunţat accent de sinceritate. Lumea, ziarele, publicul le comentează atât de favorabil şi totuşi a doua zi chiar, în ţara al cărei reprezentant a vorbit la Geneva, *faptele desmint cuvintele* pronunţate.

Pentru un cuvânt de dezarmare, se lansează un crucişetor, pentru promisiunea de a semna un acord, se ridică o barieră. Diplomaţii, uneltesc în umbră când se pun probleme interesând direct ţările lor, îşi spionează reciproc gândurile şi gesturile, desmint convingător, sau se sustrag întotdeauna abil dela precizări. Conflictele se temporizează sub avalanşa unui vocabular de dulceagă reclamă pacifică.

In ultimele zile vorbesc *Apponyi* şi *Mironescu*. E impresionant moşneagul *„premier délégué de Hongrie“*. Vorbeşte elegant şi convingător. Răspunsul lui *Mironescu*, hotărât şi precis, înlăturând acuzaţii sau bănueli, lămurind cu date problema minorităţilor şi a şcoalelor lor, a reformei agrare, etc. lasă să se întrevadă şi colaborarea lui *Titulescu*.

Consfătuirile delegaţiilor se ţin lanţ. Seratele şi banchetele sunt în toiu. Se remarcă între ele acel al *presei*, apoi dejunul oferit de *Briand*, pentru a-şi face expunerea promisă relativ la *„Statele Unite ale Europei“*.

Nu mai puţin importantă este ceremonia punerii pietrii fun-

damentale a noului palat al Soc. Națiunilor în parcul „*Ariana*". Intre discursuri se remarcă acel al președintelui *Confederației elvețiene, Haab*, care urează ca piatra pusă la temelia palatului — *proprietate a tuturor națiunilor* — ce se va construi pe teritoriul orașului Geneva și care se va oglindi în curând în apele limpezi ale lacului Leman, să fie un simbol al *tăriei înțelegerii* tuturor neamurilor. „*Elveția*" — spune el — „și cu ea orașul *Geneva* e fericită că poate oferi ospitalitate și adăpost permanent *parlamentului națiunilor*".

Și cu drept cuvânt poate fi fericită!... Pentru moment cel puțin, în schimbul sacilor ticsiți de corespondență ce expediază zilnic — *inutilă hârtie cu vorbe sonore și pretențioase* — ea primește de pretutindeni *valori câștigate prin munca tăcută noroadelor*, valori ce vor fi risipite generos printre cetățenii ei, de către diplomații cu joben din tribunele, posomorâte pare că și ele de gravitatea acestora.

Balanța este astfel — firește — favorabilă pentru „*République et ville de Genève*".

BORIS GODUNOV

O. J.

A fost o vreme când poporul elen era amenințat de pretutindeni să cadă în capcana unui fatalism crud și neîndurător. Din toate părțile amenințau forțele unui destin cu lovituri neprevăzute și totuși calculate par'că, cu o regularitate matematică. Trăznetul, ciuma, războaie, răscoale, călcare de legi, otrăviri de ape și intrigi... în toate grecul nu vedea altceva decât mâna unui destin cu rânjet satanic. Moartea și desnădejdea au pătruns adânc în sufletul acestui popor viteaz și plin de curaj, pentru a lăsa o urmă de melancolie și neîncredere. Atunci Grecii au creat drama. Au coborît pe pământ destinul, pentru a-l administra după propria lor plăcere. De atunci Grecii au încetat a mai fi prăbușiți sub povara unui fatalism, care stăvilește orice avânt și îndemn la activitate. Menirea artei dramatice este să înalțe pe om în fața sorții și în fața propriilor săi ochi. Au coborît pe pământ acel *fatum* de cari se temeau, și cu care aveau să se războiască singuri de aci încolo, ticluindu-și singuri soarta în arta dramatică, pentruca tot ei să o sfideze. Ei singuri administrau după voie mersul evenimentelor, ei deslănțuiau ura destinului și purtau pe eroii tragediilor spre desnodământul fatal. (Acest *fatum* este elementul principal și nu lipsește din nici o tragedie greacă). Arta grecească e arta celor tari, a celor neînvinși, cari singuri își croiesc soarta. După Nietzsche, aceasta e morala stăpânilor,

a celor neînvinşi, cari nu cunosc *mila*, nici supunerea sau umilinţa: nu cunosc decât *afirmarea*.

A venit Creştinismul, cu morala lui diametral opusă: milă, supunere, umilinţă şi renunţare. După acelaşi gânditor, aceasta e morala celor slabi: morală de *sclavi*. Dupăcum arta grecească este izvorită din sufletul tare, plin de îndemn la acţiune şi voinţă fermă de afirmare, arta creştină va fi străbătută toată de un fel de fatalism strict, de origine orientală, care îndeamnă la renunţare şi umilinţă. După Nietzsche, Wagner, în primele sale opere muzicale a dat expresie tocmai acestei voinţe ferme de afirmare, a stăpânit şi mânuit destinul după propria sa voie. Insă eroii din operele sale de mai târziu, când a introdus elementul creştin, devin mici, neputincioşi şi acţionează automat după firele unui destin umilitor, care îndeamnă la resemnare şi deprimă pe om. I-a fost redusă la nimic omului propria sa voinţă şi în restul acţiunilor sale lucrează automat după poruncile, în veci nebănuite, ale fatumului.

Nu este însă mai puternic elementul dramatic al unei acţiuni purtate şi regizate de voinţa zeilor? Nu este oare mai măreaţă tragedia ce se naşte din ciocnirea celor două interese: ale intereselor simple, calculate, bănuite şi urmărite pas cu pas ale oamenilor, şi cele nebănuite, vagi, îndepărtate şi înşelătoare ale destinului? Să încercăm a scoate un răspuns din analiza operei „*Boris Godunov*" de *Modest Mussorgsky*, jucată de curând la Opera din Cluj. După reprezentarea acestei opere în capitală şi dupăce s'a discutat atât de mult în literatura muzicală şi în literatura propriu zisă (romane etc.), publicul nostru era nerăbdător să o vadă. După cum în ultimele trei decenii se observă o influenţă aproape nevrotică a literaturii ruseşti: se resimte în literatură, în critică, în viaţa socială, sau chiar în discuţiile amatorilor diletanţi din saloane, tot astfel muzica rusească cucereşte tot mai mult lumea şi seceră elogii. Primul reprezentant mai de seamă al ei, Tsaikovsky, un reprezentant mare ale întregei muzici osteuropene, e urmat imediat de triumful muzicei lui Mussorgsky, o muzică mai puţin europeană, însă cu un caracter pronunţat al specificului rus. Poate tocmai acestui fapt i-se datoreză triumful imens şi victoria pe care o repurtase în ultimii ani pe toate scenele lumii. Intelectualii Europei, sătui de pozitivismul rigid al secolului al XIX-lea, gustă şi savurează tot ce-i rusesc, cu plăcerea unor decadenţii înclinaţi vădit spre un nou fel de spiritualism sau misticism. Si dacă europeanul înclină din nou spre acest fel de conduită de viaţă, e desigur înclinat să absoarbă cu sete de muribund o muzică ce îl cufundă tot mai mult în extaz şi exotic. Această dramă „populară" — cum îi place chiar autorului s'o numească în subtitlu — aduce sub formă de noutate, tocmai această colaborare în mare a poporului cu aspiraţiile lui, cu temerile şi mai ales sufletul său mai

puțin sensibil la nevoile mărunte ale zilei și mai fin ascultător la șoaptele vieții de dincolo. Iată cum în actul întâi, poporul pravoslavnic rus stă îngenunchiat în fața palatului din Kreml. Credința religioasă e atât de adânc exprimată în primele cânturi, încât se poate simți imediat diferența enormă între calitatea credinței pravoslavnice caracterizată prin misticism ilogic, interiorizat, care prăbușește și îngenunche — și credința catolică, cu seninătatea și elevarea ei dătătoare — oarecum — de mai multe nădejdi: „Pravoslavnici nădejde e Boris; stăruit-am toți și noi boerii și mitropolitul; înzadar căci Boris nu vrea Domnia"... și ca un refren repetat des până la plecare sub formă de leit-motiv:

— „E mare jalea nostră,
E mare jalea noastră.
Mare-i jalea Rusiei pravoslavnice.

„Țara întreagă e pierdută în genunchi. Vă rugați către Domnul, pe al său norod să nu-l lase 'n desnădejde și mintea marelui nostru Boris să se 'ndure s'o lumineze"... E o scenă apăsătoare de conștiință, un cântec de cor, care exploatează toate resursele de evlavie ale sufletului și sfârșește prin oftări de desnădejde, cari stau în vecinătate cu extazul!... Și nu este nimic în acest cor al poporului din măreția corurilor Wagneriene, acompaniate cu intonațiile majestoase uneori, ale orchestrei, alte ori cu o ieșire furtunatică a instrumentelor de aramă, din acea „orgie nebunatică" a sunetelor, care sfârșește uneori chiar prin a supăra urechea. E desnădejdea cea mai grozavă care se sfârșește printr'un ecou ce descrește nu în afară, la depărtare mare în adâncimi de codru, ci se pierde în pădurea seculară, fără limite și adâncă și neagră ca noaptea, a sufletului: — „E mare jalea noastră... (Scena se termină cu executarea extatică a sf. Cruci).

Iată cum, Mussorgsky a reușit să redea într'un simplu cântec de cor — care probabil are la bază vre-un jalnic cântec popular — acea renunțare mistică la „voința oarbă de a trăi" a Europeanului din apus, în favoarea unui fatalism melancolic. Orgoliul veșnic omenesc al Europeanului care se îmbată de situația sa de „coroană a naturii", scade mereu, omul devine tot mai mic în fața acestei scene care evocă imensitatea veșniciei, în moment ce-ți zugrăvește cu linii sfâșiitoare de suflet, tot mai mult sentimentul nimicniciei tale. E sentimentul universalității, al infinitului în antiteză cu acela al finitului, al limitatului în timp și spațiu, al nimicniciei...

Și fiindcă „Boris Godunov" e dramă *populară*, era natural să conțină imensa varietate de atitudini, scene și epizoade pe cari numai un popor întreg le poate avea. Vedem în cursul scenelor o mulțime de basme, legende, credințe, mici revolte, superstiții (cântecul nebunului, care își debitează pronosticurile la viitorul plin de suferințe al Rusiei, în bătaia de joc a copiilor. Apoi

părăsit de toată lumea, continuând a cânta jalnic în mijloc de codru, pierzându-se ca un ecou, un cântec straniu ca de cobitoare în tăcerea scenei goale: un cântec care zburleşte ca în nopţile de iarnă când ţipă sfâşiitor în furtună cucuvaia deasupra unei case, care ascunde în ea nişte copilaşi zguliţi la sânul mamei văduve)... Şi totuşi sufletul poporului e adânc, e cuprinzător şi variat.

Iată-l pe Mussorgsky, cum reuşeşte să ne redea şi latura plină de umor a sufletului poporului rus. Scena în care copiii lui Boris[1]) îşi petrec ore de linişte şi aşteptare în una din sălile palatului. Xenia, fata lui Boris, în faţa unui tablou, care reprezintă pe logodnicul său ucis de curând, plânge şi se tângue amarnic. Doica — şi aci stă latura plină de umor al episodului — caută să-i aline suferinţele improvizând un cântec, o poveste banală şi comică în acelaşi timp: „cântecul ţânţarului":

— „Taie lemne un ţânţar şi cară apă pentru ţar
O musculiţă; pe cât poate, ajutor îi dă la toate.
In grădina cea de preţ, iată-un fluturaş semeţ
El din loc în loc zbura şi din toate tot gusta.
Se mânie ţânţarul, iute ca muştarul
Şi vre să-l pedepsească, bătut să mi-l gonească...
Ah, ţânţar nenorocit, cât de prost tu ai ochit
Ţi-ai frânt şalele şi faci spume, iar duşmanu-ţi pleacă 'n lume.
Iară lâng' al ei odor, musculiţa 'n ajutor
Şi de plâns ea se topeşte şi-l descântă-l oblojeşte,
Deodată musculiţa lângă el zăcu 'nţepată:
Pentru dânsul a murit şi povestea s'a sfârşit...

Acest mic episod, aproape nebăgat în seamă, e fără seamăn în literatura muzicală universală. Atâta umor şi gingăşie pentru încercarea de alinare a suferinţei domniţei care-şi plânge logodnicul, încât am putea spune că valoarea poetică a basmului stă la înălţimea concepţiei muzicle. Şi într'adevăr cuvintele sunt atât de minunat puse în unison cu melodia încât a reuşit să însenineze pe o clipă domniţa şi nouă să ne reverse în suflet câteva raze de senin, să ne descreţească frunţile ca să putem respira uşuraţi, cu sufletul eliberat din cătuşele fatalităţii. E par'că o mică pauză în continuitatea acţiunei acestui fatalism pus pe scenă şi muzicalizat cu genialitate de Mussorgsky: fatalitatea îşi opreşte pentru o clipă cursul şi sufletul zburdă instantaneu pân'ce ghiarele fatalităţii îl cuprinde din nou şi-l poartă spre desnodământul final. Acest fatalism e mai bine reprezentat psihologiceşte în scena bătrânului eremit Pimen, care-şi scrie cronica tacticos. După părerea noastră, această depănare

[1]) Conţinutul operei nu credem necesar a-l mai povesti aci, analiza prezentă fiind scrisă numai pentru înţelegerea celor cari au văzut-o de mai multe ori..

încéată, ca torsul în nopțile de iarnă, a firului evenimentelor, această scriere înceată a cronicei, în celula eremitului luminată slab doar de o umilă candelă de biserică, această scenă oferă — după părerea noastră — cel mai nimerit prilej pentru studierea *psihologică* a melodiilor și orchestrației pusă în evidență în lumina cuvintelor. Foarte rari componiști reușesc să contopească definitiv melodia și vorba. Cuvântul însuși nu mai e cuvânt, ci o volatilizare eterică a sentimentului ce se ridică aburind de pe urmele sunetelor și ale melodiei, ca în diminețile de vară, când la primele raze de soare, aburește glia scormonită proaspăt de plug și deasupra urcă, urcă ciocârlia cântând, mai sus, tot mai sus... La urma urmei din ce se naște melodia? Din idee sau din acea neliniștitoare duioșie în care se zbate sufletul și se leagănă când îl străbat fiorii groazei, ai fricei sau destinderii desnădăjduitoare a durerii... sau îl alintă în bucurii și plăceri? Această întrebare ne-am putea-o pune mai ales când studiem geneza unei simfonii, care nu are cuvinte. Ribot, a făcut în acest sens o anchetă, întrebând pe cei mai de seamă literați ai Franței și Germaniei, dacă — cu prilejul unei simfonii (ex. simfonia a IX-a a lui Beethowen) au reprezentări vizuale? Și anume ce fel? Marea majoritate a lor au răspuns că nu au nici un fel de reprezentări vizuale, totul se reduce la un fel de zvârcolire vagă a sufletului — care s'ar putea asemăna cu activitatea lentă, înceată, sau turburată de intermitenețe și șocuri, de scurgeri tumultuoase și opriri explosive ale circulației sângelui și activității inimei. După cum însă prin analiză orice sentiment și orice emoție primește o formă mai definită mai clară, care se poate exprima chiar și în cuvinte, și în măsura sensibilității sufletești și a înțelegerii noastre le putem chiar *descrie*, tot astfel melodia poate fi studiată și analizată perfect, paralel cu înțelesul și muzicalitatea cuvintelor. De aci muzicalitatea frazei la înboliști, cari au neglijat chiar înțelesul, reducând versul la înșiruirea unor cuvinte monosilabice, sugerând astfel prin onomatopeismul lor însăși iluzia acelui „fremissement" sufletesc pe care voiau să-l exprime.

Astfel cuvintele din Cronica eremitului se contopesc minunat cu melodia lui sacadată, pronunțată lent în cadența scrisului. Dar ceea ce ne minunează mai mult sunt trilurile orchestrei (mai ales ale instrumentelor de coarde) care secundează aceiași cadență a scrisului, care-ți sugerează par'că chiar și scurgerea înceată, nemiloasă, fatală a istoriei, așa cum numai dintr'o cronică veche se poate citi. Și dacă n'am avea în fața-ne scena cu eremitul care scrie, ci am asculta cu ochii închiși numai sunetele oscilatorii ale orchestrei, tot am avea par'că iluzia scrisului...

Dar despre melodie și cuvinte promitem a mai vorbi și cu altă ocazie. Mai amintim doar, că lui Mussorgsky i-a reușit atât de mult să realizeze această contopire a cuvintelor în melodie și

a melodiei în cuvinte cum, deseori, nu i-a reuşit lui Wagner şi cum mai ales nu le reuşesc compositorilor, cari scriu muzica pe un libret făcut de alţii.

Ceea ce nu i-a reuşit lui Mussorgsky, a fost să înlăture greutăţile inerente armoniilor şi modulaţiunilor orchestraţiei. Această parte a instrumentaţiei, partea tehnică a aranjerii vocilor potrivit cu evoluţia instrumentaţiei i-a revenit lui N. Rimsky-Korsakov, prietenul intim al marelui compositor. La apariţia ei anume, opera lui Mussorgsky a fost rău primită şi aspru criticată tocmai din cauza acestor insuficiente tehnice. N. Rimsky-Korssakov, care era un prieten intim al autorului şi în acelaş timp sincer admirator al talentului său, după 25 ani de părăsire, la 1896 s'a hotărît să prelucreze întreaga operă. Ea a rămas esenţialmente tot opera lui Mussorgsky, cu aceiaşi succesiune istorică a scenelor (succesiune care a împrumutat-o de altcum şi M. dela Puşchin) şi cu aceleaşi caractere adânci ale melodiilor şi corurilor. După prelucrarea lui Korssakov, opera a reînviat, a cucerit cele mai mari scene ale lumii şi azi, când succesul repurtat se află la apogeu, publicul nostru a avut şi el nemeritata fericire s'o vadă. La 19 August 1929 s'a dat la Paris, şi unul din colaboratorii revistei noastre care a avut fericirea s'o vadă reprezentată şi acolo ne povesteşte că pe scena operei din Cluj s'a prezentat cu acelaşi fast şi bogăţie a ansamblului scenic (popor, corişti, statişti şi decor) şi al orchestraţiei. Dlui C. Pavel, actualului director al Operei i-se datorează aranjarea tuturor operelor de altcum, până la înălţimea unor reprezentări din apus.[1]) Ceea ce ne lipsesc nouă, sunt vocile de solo. Nu vrem să facem nici un fel de personalitate: Soprane avem minunate, şi mezzosoprane şi Bas (dl Ujeicu a realizat aproape perfect rolul lui Şaliapin) şi baritoni... dar n'avem Tenori. Să ni-se ierte afirmaţia, dar este o realitate adâncă, gravă, care ne ameninţă mereu cu sălile goale! Ah! Publicul. Ingratul public! Dacă s'ar crea o societate simfonică cu coruri şi orchestră, care să dea reprezentări gratuite, ca altă dată la Paris sub conducerea lui Saint-Saëns... dacă s'ar da reprezentaţii gratuite la operă şi concerte şi publicul tot nu ar lua parte la ele: muzica n'a ajuns să se coboare la nivelul de înţelegere şi de gust al epocei sau publicul n'a ajuns să se urce la gradul de expresie al muzicei!? Mai mult succes au reprezentaţiile date de voiajuri ambulanţi de cabaret (oricât de exorbitante ar fi preţurile), decât...

...Pâine şi circuri!.. Ah! Publicul, publicul ingrat!

---

[1]) „Lohengrin", se spune, este predat la noi, cu un fast şi bogăţie a ansamblurilor scenice şi orchestrale, asemănător celui dela opera din Viena, capitala muzicei.

Scrisori din Noua Zelandă

Dunedin, Octomvrie 1929.

Amice,

Câtă vreme învingătorii vor scrie istoria învinşilor, ea nu va fi altceva, decât o serie de mistificări şi falsuri. Şi câtă vreme bărbatul singur va fi acela, care va împărţi dreptatea între sexe, nimic nu va fi mai natural, decât ca balanţa să incline sub greutatea argumentelor sale, spre el.

Şi totuşi, cel care în mânile sale păstrează puterea, cel care e conştiu de puterile sale, nu va ezita multă vreme să facă dreptate. Se spune că omul puternic e mai bun şi mai drept — cea mai grozavă insultă nu poate să-i strice dispoziţia sa indulgentă şi nu poate să-i altereze surâsul iertător — după cum femeile frumoase par a fi mult mai virtuoase. Căci s'a putut observa ades: femeile urâte sunt virtuoase, fiindcă ispitele ce le surâd în cale sunt foarte puţin frecvente. Virtutea unei femei frumoase primeşte însă o valoare crescândă: cu cât e mai frumoasă, cu atât trebue să reziste mai multor tentaţii şi rezistenţa ei trebue să fie mai mare. Şi vai! Paradoxal, femeile urâte, deşi virtuţile lor par a fi o justă compensare, un admirabil corectiv natural, cad totuşi la primele chemări surâzătoare ale tentaţiei.

...Şi fiindcă în scrisoarea mea din urmă, îţi scrisei despre valoarea biologică a sexelor, în cadrele monogamiei, dă-mi voie să-ţi transmit pe această cale discuţia ce a avut loc în acest sens la Universitatea din Dunedin (oraş situat în insula noastră de sud).

După cum ţi-aminteşti nici în insula noastră nu se mai teme lumea de suprapopulaţie. Şi fiindcă s'a semnalat chiar fenomenul contrar, diferiţi oameni de ştiinţă caută să-i afle remediul.

Văd în jurul meu la Universitate mai multe studente decât studenţi. Sunt fetiţe de rasă albă, fiice de Europeni sau Americani stabiliţi aci. Poartă haine croite după ultima modă şi sunt considerate chiar superioare bărbaţilor. Din aceste studente se recrutează aristocraţia feminină a insulelor noastre; se consacră învăţământului şi le vezi pretutindeni, în toate ramurile vieţii publice: în presă mai ales, cinema şi teatru. Iau parte la discuţii şi cântăresc lucrurile aproape cu mai multă pricepere decât bărbaţii. Se discută anume despre forma actuală a căsătoriei, singură posibilă într'un stat democraic ca al nostru. Căci, dacă Platon şi Tomas Morus ar fi căutat într'adevăr o insulă pentru realizarea statelor lor ideale, cu siguranţă insulele noastre le-ar fi ales, dacă le-ar fi cunoscut. Statul nostru nu este condus de înţelepţi, dar pretutindeni domină dorinţa de pace şi de prosperare a indivizilor. Este opera unor oameni colonizaţi aci sub un ceriu favorabil; sunt departe de atacuri externe şi se feresc de intrigi.

Aci, în insula noastră, abia aci se poate observa clar, că monogamia e posibilă numai într'o organizaţie democratică a societăţii. Deşi, abia după încetarea războaielor (cari au favorizat poligamia, fiecărui învingător revenind mai multe femei sub formă de trofeu), a putut să ia naştere monogamia. Popoarele au început să lucreze pământul, să ia în stăpânire văi şi lunci. Spunea cineva că proprietatea este aceea care a înfiinţat monogamia. Epoca războaielor e caracteristică prin despotism şi această formă de viaţă coercitivă îşi avea repercusiunile ei fireşti şi asupra instituţiilor domestice. Trecând însă la o viaţă de muncă în linişte şi siguranţă, cooperaţia este mai puţin forţată: aceiaş cooperaţie voluntară se observă şi în viaţa familiară. Popoarele războinice au înfiinţat haremurile, şi femeile acestor instituţii familiare nu cunoşteau decât o supunere oarbă şi docilă şi în cele mai bune cazuri *gelozia*. Aceasta pare însă să dispară; unirile

dintre sexe vor fi făcute din ce în ce cu mai puţină silă. Doar formele sentimentelor noastre egoiste, dacă mai împiedecă această instituţie în evoluţia spre forma ei ideală. Şi nu este tocmai rar când instituţia căsătoriei moderne, este o simplă căsătorie de conveninţe. Câte căsătorii avem, cari n'au ascultat de porunca naturii şi câte legături arbitrare pe care le-a creat banul şi pe care inima şi mintea nu le recunoaşte? De câteori căsătoria nu este altceva decât o prostituţie consacrată de lege? „După cum în gramatică, două negaţiuni fac o afirmaţiune puternică, tot astfel în morala căsniciei, două prostituţii valorează cât o virtute".[1])

Se poate observa la catolici, cum tatăl este acela, care caută mireasă pe seama fiului său şi nefiind iubirea la mijloc, urmează inevitabil, alături de căsătorie, un fel de hetairism; la protestanţi, tânărul este acela care-şi caută consoarta, căsătoria e bazată pe iubire, e mai puţină minciună la mijloc, înşelăciunea şi divorţurile mai rare. Primul caz de anomalie se observă chiar la catolicii din Bavaria. Ţăranii cei mai înstăriţi, sănătoşi şi robuşti ai acestei provincii sunt complect lipsiţi de copii şi sunt nevoiţi a adopta. Se spune că aceasta se datorează unui regim gras şi nutritor (făinoase la care se adaugă multă grăsime), mâncări, în a căror preparare, locuitorii acestei ţări sunt specialişti. La aceasta se mai adaugă probabil şi promiscuitatea sexuală, fenomen concomitent cu căsătoria strictă, bazată pe fals şi minciună. Fără îndoială sunt şi motive de natură economică. Locuitorii unei ţări bogate îşi pot permite luxul poligamiei; infidelitatea bavarezilor se datoreşte probabil şi fertilităţii prea mari a solului. Ţările prea sărace în schimb constrâng la poliandrie, un fel de poliandrie fraternală mai întâi (mai mulţi fraţi pentru o singură femeie), apoi poliandria propriu zisă. Aceasta tocmai, pentru a împiedeca înmulţirea prea mare a populaţiei. La aceasta se mai adaugă şi intervalele mari de repaos între o naştere la alta, pentru creşterea mai bună a copiilor — zice-se — în realitate pentru a împiedeca înmulţirea prea mare.

Intre aceste extreme, monogamia pare a stabili echilibrul. Dacă la animale se poate admite concepţia imediată, e fiindcă puţin timp după naştere, puii pot alerga după hrană, ceva mai apoi sunt în stare de apărare chiar. La om însă, prima copilărie este absolut neputincioasă, creşterea progresează anevoie şi durează o vreme foarte îndelungată. Creşterea copiilor trebue să o facă ambii părinţi (de aci necesitatea monogamiei) şi durează în împrejurări ideale 25 de ani. Pentrucă, cu cât copilăria este mai lungă, cu atât individul va fi mai perfect, cu un nivel intelectual mai înalt. Copiii sălbaticilor cresc abia până la etatea de 14 ani, epoca pubertăţii şi a căsătoriei la ei este la 12 ani şi cartilajele osoase ale craniului se solidifică îndată după pubertate. Dincolo de această epocă nici un fel de educaţie nu mai e valabilă. S'a observat, că în societatea modernă, se păstrează această plasticitate până la etatea de 25 ani chiar. Ideal ar fi să se facă educaţia tuturor copiilor unei ţări deopotrivă, până la această dată. Abia după terminarea educaţiei — care e posibilă numai în alte condiţiuni economice decât ale noastre — să fie aruncaţi în vârtejul concurenţei oarbe a vieţii. Pentru realizarea acestor condiţii trebue să procedăm — până la transformarea însăşi a condiţiilor economice — la reglementarea căsătoriilor. Nu găsim deocamdată destule cuvinte şi aspre, pentru reprobarea căsătoriilor neprevăzătoare.

Familiile numeroase — spunea St. Mill — trebue privite cu acelaşi dispreţ, ca şi beţia sau orice alt exces. Şi dacă morala noastră domestică favorizează totuşi şi încurajează familiile numeroase, este

1) Masaryk citează pe Fourier.

din cauza elementelor războinice cari mai supravieţuiesc în dânsa[1].

Este o crimă, spun neomalthusienii, ca cineva să se căsătorească, fiind sărac, căci frigul, foamea şi boala, mizeria şi moartea copiilor nu află nici o scuză. Se vor afla mijloace pentru a împiedeca o căsătorie precoce, împreunarea unor oameni tineri, din a căror unire vor ieşi copii inadaptabili, nedifiniţi. — Deasemenea copiii unor părinţi căsătoriţi prea târziu vor suferi de o „imperfecţiune congenitală", care poate foarte uşor să excludă desvoltarea viguroasă, atât intelectuală cât şi fizică, de mai târziu.

Naşterile prea frecvente încă pot prejudicia creşterea optimă a copiilor. Există triburi în interiorul cărora femeile păstrează separaţiunea corpului şi nu vin în atingere cu soţii lor mai mulţi ani dearândul. Aceasta probabil pentru reconfortare complectă, pentru educarea îngrijită a noului născut şi pentru rezervarea unui important capital biologic copilului următor. Toate aceste reglementări se fac în favoarea maximă a urmaşilor, iar mentalitatea consacrată în cuvintele „Dzeu a voit astfel", nu poate fi taxată altcum, decât — cum o numeşte Spencer — un fel de „fatalism oriental".

O accentuare prea mare însă a prevederii, duce inevitabil la exagerările neomalthusianiştilor. S'a putut citi pe zidurile Parisului o vie propagandă în acest sens: — „Copiii mulţi înseamnă concurenţă şi lefuri mici... Nu trebue mulţi copii, neglijaţi şi mizeri, viitori sclavi... Nimic decât oameni folositori şi conştienţi; atunci războiul va fi imposibil... Femeile trebue să ştie a se feri de sarcină, fără să renunţe la omor"... Urmarea acestei propagande deşanţate în Franţa a fost o morală anticoncepţionistă, care a dat în scurt timp rezultatele cele mai funeste: 1,350.000 celibatari bărbaţi,
1,500.000 celibatare femei,
1,804.710 căsătoriţi fără copii.

Deci 4,654.710 din populaţia Franţei era (în 1911) neproductivă. Fără îndoială sarcina, naşterea, alăptarea şi creşterea copiilor reclamă sacrificii imense din partea părinţilor. Legea cea mai sfântă însă a populaţiei de pe glob, ca şi a tuturor speciilor este: că interesele speciei trebue să prevaleze cele ale indivizilor. Şi dacă procrearea la speţa umană se face în detrimentul individului şi cu sacrificiul celor mai dulci plăceri individuale, se iveşte întrebarea cum vom putea împăca interesele speţei cu acelea ale individului? Se observă la o serie întreagă de specii inferioare o prolificitate uriaşă, aceasta se întâmplă însă, în detrimentul indivizilor din cari e compusă acea specie: „rasa absoarbe individul. Speciile superioare din contră, vor fi puţin fecunde: individul absoarbe rasa..." deci „înmulţirea este în raport invers cu individualisaţia". Pentru înţelegerea şi mai clară a fenomenului individualisaţiei, trebue să-ţi amintesc aci şi de ceeace Dumont numea „capilaritate socială". Este tendinţa fatală a individului de a urca pe scara valorilor sociale „după cum petrolul urcă în fitilul de lampă..." „Democraţia este aceea, care duce la maxim capilaritatea socială. Or, capilaritatea se opune desvoltării rasei în măsura în care ea favorizează desvoltarea individului. India cu castele sale e prolifică: Franţa democrată nu mai e. Deci desvoltarea unei naţiuni ca număr, este în raport invers cu desvoltarea individuală, fie în plăceri, fie în valoare. In Franţa, Parisul este un centru scânteietor de atracţie, spre care converg toate activităţile Francezilor: el îi sterilizază în măsura în care ei se supun acestei atracţii. Indepărtaţi-i de acest centru, feriţi-i de capilaritate şi rasa îşi va regăsi fecunditatea: exemplu Francezul devenit colonist în Algeria şi altădată în Canada. Tot astfel, muncitorii din uzine nu pot spera să

1) Această morală se resumă foarte bine în cuvintele lui Montesquieu: ... că puterea unei naţiuni depinde de numărul oamenilor voinici, ce poate să pună la un moment dat în linie de bătae.

devină patroni: ei scapă tuturor ambițiilor individuale, atracției clasei superioare: sunt prolifici. Din contră, rentierul modest, negustorul, țăranul proprietar, are ambiție și nu are posteritate"... Este desigur un fel de „principiu toxic", care a distrus rasa greco-latină, care nu există la Evrei și a scăpat Americanilor: este — după Dumont — *individualismul latin, întărit prin catolicism.*[1])

Numai cât mie mi se pare că legea aceasta psihologică a individualisației e aplicabilă întregului gen uman. S'a manifestat pentru prima oară la rasa latină, însă se poate observa pretutindeni în cursul istoriei, că o individualizare prea mare (care este totodată și o intelectualizare) a oamenilor, duce inevitabil la scăderea fecundității. Această scădere oprește progresul cultural și tehnic al omenirii (în momentul acesta ne întoarcem spre primitivitate) și urmează din nou o mare prolificitate, datorită desindividualizării, urmează progres și cultură... și pe urmă o nouă scădere a fecundității... Dacă am putea-o numi astfel, aceasta ar fi *legea de aramă* a populației.

Totuși omenirea nu pare a se lăsa în voia acestui joc al unui circuit fatal și caută să afle alte rezoluții mai achitabile pentru păstrarea culturei, eventual chiar pentru elevarea perpetuă a gradelor ei. Și dacă omul se vede amenințat să dispară ca număr, caută să câștige ca durată: este vechea dorință obsedantă a lui de a trăi mai mult și este mai ales directiva cercetărilor în domeniul longevității. Buffon spunea că toate viețuitoarele trăesc aproximativ de 6—7-ori durata copilăriei lor. Dacă, deci, omul civilizat, are o copilărie de 20—25 ani, ar urma să trăiască 120—140 (resp. 150—175) ani. Astfel s'ar putea reda societății, chiar cu riscul descreșterii numărului populației, energii nouă, de cari încă nu s'a ținut seamă, energii, cu ajutorul cărora (prelungind puterea de muncă a oamenilor) s'ar putea realiza operele frumoase ale progresului. Memoria va lua din nou avânt și efortul va crește. Astfel omul va reuși să facă să se retragă moartea până la ultimele sale limite.

Ori cât de importantă ar fi această îndepărtare a limitelor morții, totuși, față de imensitatea timpului nu va însemna nimic. Zvârcolirea omului, a acestei ființe infime, care este purtată zilnic în jurul soarelui, în oceanul infinitului, fie că cearcă să *dureze* o clipă mai mult, fie că cearcă să clădească monumente de nisip pe scoarța globului, utilizând generații mai multe, miriade mai multe de brațe... Ce importanță poate să aibă?...

Odată, dincolo de orice imaginare în cifre a timpului, acidul carbonic din atmosferă se va rări, temperatura globului va începe să scadă. Totuși o luptă cumplită se va da între elementul solid și lichid. Noui surse imense de acid carbonic se va degaja din această luptă și pământul va putea câștiga din nou 4°—8° căldură. Solul va fi atunci mai fertil, recolta mai bogată, vegetația mai luxuriantă, viața mai intensă.[2]) Dar aceasta nu va fi altceva decât ultima sforțare a globului nostru. Soarele scade în căldură, lumina sa albă, strălucitoare va scade și ea, devine roșie, tot mai puțin intensă, până ce va dispare ultima licărire, ca involburarea din urmă a unui chibrit. Soarele va prinde o pojghiță le exterior și va începe probabil (dacă condițiile exterioare și interioare de viață vor fi aceleași) povestea pământului dela început.

Pământul înghețat complet, va ascunde la centru ultima licărire de foc, care se va mai păstra poate și după moartea lui încă multă vreme ascuns. Acidul carbonic va cădea apoi ca o zăpadă fină și se va prelinge pe suprafața lucie a oceanelor, înscriind în caractere bizare

1) G. Rageot: La Natalité, Paris—Flammarion—1918.

2) Fenomene de acestea au existat în cursul istoriei pamântului.

— ca ghiaţa de pe geamuri — cine ştie ce poveşti şi basme cu fantome...

Şi apoi cine ştie vre-un alt soare... Dar ce importă asta şi pe cine?... Genul uman?... Plăpânde generaţii de o clipă, ca fluturii cari trăesc, se bucură, surâd zburând cu aripi vopsite în culori variate, în jurul unei lampe, fecundează şi mor după o oră de iubire şi bucurie, fără să ştie nici măcar ce este suferinţa.

Oscar.

P. S. Pentru încoronarea seriei de scrisori cu privire la problema populaţiei, capitolul *căsătoriei*, îţi voi mai trimite o ultimă scrisoare de încheiere, despre *Sociologia amorului*.

Oscar.

NOTE ŞI INFORMAŢIUNI

O lămurire.

Pentru a risipi nedumerirea câtorva prieteni ai revistei în legătură cu articolul „*Parlamentarism şi partide politice*" (partea II.) din numărul trecut, precizăm că numele ligii „*Vlad Ţepeş*" a fost amintit la sfârşitul articolului, mai mult pentru a arăta şi mai evident, că o acţiune în afară de partide şi îndeosebi *împotriva* acestora, găseşte tot mai mult ecou în opinia publică dela noi.

Revista „UTOPIA" — cu toate că greutăţile ce întimpină — *îşi păstrează caracterul independent de până' acum*, privind cu simpatie orice iniţiativă pornită cu gând bun şi dezinteresat pentru a îndrepta şi înlătura fie şi numai parţial, efectele nefaste ale politicei de partid în soluţionarea problemelor de interes general. *Red.*

Cronică internă.

Moartea Regentului Buzdugan a fost evenimentul care a preocupa în ultimul timp în mod deosebit presa şi cu ea întreaga opinie publică din ţară, făcând să treacă pe planul al doilea probleme şi fapte dealtfel nu tocmai fără însemnătate.

Cel mai bun dintre Regenţi dispărut, înlocuirea lui punea la grea încercare factorii politici. Ziarele s'au ocupat pe larg şi au comentat îndeajuns evenimentele din preajma alegerii noului regent, iar acestea au demonstrat cu prisosinţă că încă odată partidele politice din ţară nu au fost la înălţimea chemării lor. Cele din opoziţie transformate subit în vajnice apărătoare ale Constituţiei — pe care o călcau sistematic fiind la putere — au protestat vehement împotriva „*lovituri de stat*" a guvernului Maniu. Ele au arătat — şi nu fără oarecare dreptate — că noul Regent a fost de fapt numit de şeful guvernului, alegerea făcută neputându-se considera liberă întrucât parlamentarii cu demisia în alb, au aflat abia în ultimul moment pentru cine trebue să voteze, alegând la ordinul guvernului pe magistratul C. Sărăţeanu, când toate simpatiile mergeau spre generalul Prezan.

Ţara n'a fost lăsată să se pronunţe din motive meschine, cărora guvernul nu a fost în stare să le reziste, dovedind astfel tot mai mult că *partidele politice sunt cele mai serioase piedeci în calea unei adevărate democraţii.*

Dar odată alegerea făcută, ţara nu-şi poate permite luxul ca de dragul unor vicii de formă, de cari nu sunt lipsite nici actele altor partide ce s'au perindat la cârma ei, să se lase din nou târâtă în controverse, frământări şi nesiguranţă.

Cronica externă.

In Rusia sovietică ziarele înregistrează din nou mişcări împotriva regimului. Rezultatele politicei economice inaugurate de Soviete nu

sunt dintre cele mai satisfăcătoare. Cititorii noștri pot găsi la rubrica „*Cărți și reviste*" recenzia volumului cu interesante amănunte asupra stărilor din Rusia: „*Les mystères du Kremlin*" de Maurice Laporte.

*

Noul guvern francez. După votul de blam dat guvernului Briand și după numeroase și zadarnice încercări se pare că *Tardieu* va forma noul guvern francez.

Căderea guvernului *Briand* — după moartea lui *Stresemann* — vine să îndepărteze din arena publică, pe al doilea și cel mai de seamă reprezentant al așa zisului „spirit dela Locarno".

—Planul Young încă nici n'a putut fi pus în aplicare, *conferința reparațiilor orientale* încă n'a ajuns la vre-un rezultat favorabil din cauza intransigenții Ungariei, iar pentru conferința generală a reparațiilor, menită să desvârșească acordul dela Haga și să dea ființă Băncii internaționale a reparațiilor se prevăd greutăți, cari vor face simțită lipsa celor doi corifei ai politicei de pacificare inaugurată la Locarno și Geneva.

Care va fi orientarea noului guvern francez și dacă va urma el în politica externă linia trasă de predecesorul său? Iată chestiuni la cari viitorul apropiat se va însărcina să răspundă. In orice caz atitudinea *României* la *conferința generală a reparațiilor*, care se va întruni la 12 Noemvrie, nu va putea fi alta decât aceea a strânsei conexiuni între problema optanților și între aceea a reparațiilor ce ne datorează Ungaria, situația României față de aceasta neputând fi decât *creditoare*.

Numai astfel se compensează oarecum desavantagiile pe cari ni le creiază planul Young, atât de mult susținut de fostul guvern Briand.

*

Capitalul american sporit excesiv de mult după războiu din specularea nevoilor țărilor europene, a trecut în aceste zile printr'o grea încercare.

Piața americană de multă vreme atrăgea prin dividende forte urcate capitaluri considerabile. Producția stimulată peste măsură a sfârșit prin a urca încontinuu prețul acțiunilor, iar specularea acestora devenind tot mai rentabilă și luând dimensiuni tot mai mari, era fatal, să se ajungă la dezastrul înregistrat la bursa din *New-York*. Sunt limite peste cari nu se poate trece nici în domeniul speculațiunilor. Cu toată situația economică înfloritoare a Americei, specula excesivă și lipsa de debușeuri pentru capitaluri, ca și pentru supraproducția industriilor, a sfârșit prin a provoca o scădere a acțiunilor, care s'a continuat vertiginos provocând în câteva zile adevărată panică și un crach financiar de dimensiuni necunoscute până acum. Capitalul american va învăța probabil că urmărirea cu tot prețul a unei rentabilități prea mari, își are riscurile ei și se îndreaptă de acum spre plasamente cu mai puțin câștig, dar prezentând mai multă siguranță.

In aceste împrejurări, este de prevăzut că titlurile de împrumut ale țărilor europene vor afla de aci încolo o mai bună primire peste Ocean.

I. H. Armeni.

*

Rectificare. In legătură cu articolul nostru din numărul trecut „Este proletariatul intelectual un pericol social?" ținem să amintim, că în urma unor informațiuni greșite, în numărul recent al Revistei noastre am făcut aluzii la adresa unui Director de Institut Universitar, care ar fi ținut postul de asistent mai mult timp neocupat, pentru a-l oferi apoi nepoatei sale. Aflând însă ulterior că postul amintit nu a rămas nici o singură zi vacant și că numirea asistentei s'a făcut cu respectarea tuturor formelor legale, publicăm această cuvenită rectificare în dorința de a nu jigni pe nimeni.

O. J.

CĂRȚI ȘI REVISTE

MAURICE LAPORTE: *Les mystères de Kremlin* (La renaisance moderne, Paris — 1928 — 256 pag.).

Fondator al societății „*Les jeunesses communistes*" membru în comitetul de conducere al partidului comunist din Franța și fost delegat la congresele Internaționalei dela Moscova, M. Laporte este unul din șefii comuniști cei mai bine inițiați în tainele culiselor *Internaționalei a III-a*. Cartea sa constitue cel mai eficace rechizitoriu ce se poate face mișcării comuniste de pretutindeni și îndeosebi cea mai bună carte de propagandă anticomunistă. Și aceasta, nu fiindcă ar combate cu succes doctrina lui *Marx* sau *Lenin*, căci autorul nu intră în discuții și controverse teoretice, ci pentrucă îndurerat de eșecul și compromiterea unei mișcări de cel mai curat idealism, la care a participat cu tot sufletul și indignat peste măsură de ticăloșia celor ce-și fac o profesiune din a exploata mizeria umană, el desvălue și precizează cu date dedesubturile mișcării comuniste din Franța și Rusia, prezentând pe conducătorii ei în adevărata lor lumină pentruca muncitorii-tovarăși, „*les paures bougres*" să nu mai aștepte mântuirea de acolo, de unde ea nu mai poate veni.

Capitolul I. descrie primul contact cu „*ochiul Moscovei*", urmează apoi „*siluetele echivoce*" ale conducătorilor comuniști francezi și detalii asupra trezoreriei *partidului*. Se dau cifre de bani încasați pentru fiecare din leaderii comuniști (*P. Vaillant-Conturier, Maranne, Doriot, Berthon, Cachin* etc.).

Un interesant capitol e destinat *politicei externe* a Sovietelor și legăturilor acestora cu marea finanță germană. Acțiunea U. R. S. S. pentru compromiterea *planului Dawes* și zădărnicirea *ocupației Ruhr*ului, ca și instigațiile sovietice în *Indii, China, Maroc*, sunt ilustrate cu amănunte și date cari n'au putut fi desmințite și pe cari evenimentele le confirmă întocmai.

Urmează apoi detalii asupra *spionajului* savant organizat al Sovietelor, atât în interiorul țării, cât și mai ales în afară, cum și asupra poliției lor secrete *Ceka* și *G. P. U.*

Capitolul VI. și VII. ne dau, pe lângă o amplă descriere a situației muncitorilor și țăranilor din Rusia sovietică, amănunte foarte interesante asupra nouilor directive și orientări impuse sovietelor de către *Stalin* — conducătorul lor actual și un *bilanț* al activității de zece ani a acestora.

Adevăratul comunism a dispărut odată cu Lenin. Colaboratorii acestuia, tovarășii lui cari l-au înțeles și iubit, sunt azi în surghiun, iar Stalin transformă pe nesimțite *comunismul* în *imperialism panslav*, reușind a se menține prin teroare și bani. Bilanțul activității de zece ani înfățișat de autor este dezastruos.

Pentru a se menține comunismul a fost silit să abandoneze tot ce a adorat la început. Neajunsurile și nedreptățile pe cari le suportă proletariatul din Rusia sunt mai mari decât în oricare țară capitalistă. Muncitorii lucrează 12—15 ore la zi, șomajul a crescut și este fără vre-un ajutor, salariile sunt mici și neegale (diferențe de 700%) criza de locuințe și de alimente de prima necesitate, s'a mărit. Stalin a favorizat formarea unei clase bogate a țărănimei „*culacii*", iar pentru rest (90%) a rămas „*salariatul agricol*".

Armata consumă cea mai mare parte din buget și comuniștii vorbesc de pace. Conducătorii beau șampanie de 500 franci butelia și muncitorii nu găsesc pâine, iar copiii vagabondează fără căpătâi pe străzi. Teroarea domnește pretutindeni, închisorile sunt tixite de deținuți politici, execuțiile — în masse chiar — continuă fără scru-

pul și se vorbește acolo totuși de mai multă echitate și libertate.

Toate acestea ai crede că sunt scrise de un ziarist reacționar cu anume tendințe și totuși pentru fiecare afirmație se citează date și cazuri, se invocă mărturii personale și documente. Cât pentru informațiile, fotografiile și dările de seamă apărute — lăudând progresele realizate în Rusia, — autorul arată felul în care ele se confecționează și precizează sumele cu cari sunt plătite ziarele și ziariștii ce servesc de unelte *(H. Barbusse* 20.000 dolari).

Cartea se încheie cu dorința autorului ca muncitorii din partidul comunist francez să afle cu o oră mai degrabă cine le sunt conducători și să abandoneze o acțiune din care pentru ei nu rezultă decât neajunsul arestărilor și șomajului.

Altfel, conducătorii lor nu-i vor abandona ei, decât în momentul când aurul Moscovei va înceta să le mai alimenteze din abundență buzunarele. *Demagogia facilă și exploatarea rușinoasă a „TURMELOR" de muncitori va înceta de abia atunci.*

Incercarea lui M. Laporte *„de purifier les cerveaux de scories"* cum socoate el că este dator să o facă (prefața ediției II) a provocat un violent scandal în partidul comunist francez, polemici și discuții aprinse în presa de toate nuanțele.

Prefața și introducerea volumului cuprind o justificare documentată a părăsirii locului de conducere din partidul comunist a autorului, precum și invitații către șefii comuniști de a desminți, — dacă pot — exactitatea cifrelor și datelor din volum.

I. H.

GH. COMICESCU: RAPORTUL INTRE INTUIȚIE ȘI ABSTRACȚIE. (Cartea Românească Cluj, 1929). O lucrare merituoasă, menită să aducă multă lumină în problema educației — care se pune în zilele noastre pe temelii noui, provocând discuții vii, — cu perspective către cele mai variate soluții, este lucrarea dlui Gh. Comicescu.

Inainte vreme, spune Domnia sa, cunoștințele erau predate copiilor pe cale memorială, ca noțiuni formate gata fără a fi elaborate de către școlari. In felul acesta învățământul era eminamente absract. Ca o reacțiune împotriva rutinei, marile personalități pedagogice au formulat cunoscutul principiu didactic „dela concret la abstract", care se precizează tot mai mult dela Comenius încoace, pe măsură ce s'au descoperit caracterele deosebite ale sufletului copilăresc. Dar lupta împotriva învățământului memorial abstract a dus pe practicianți la exagerarea principiului intuitiv, în înțelesul acela, că ei oferă copiilor numai date perceptive izolate, ca în experiența hazardată a vieții, fără intenția de organizare, pentrucа să ajungă astfel la o ideе.

Invățarea datelor fără legătură este deasemenea memorială, cum era și învățarea conceptelor date deagata, spune autorul. Ceeace face meritul lucrării prezente este de a arăta experimental — prin foarte întinse experiențe cu copiii — că între intuiție și abstracție nu este nici o ruptură, ci „sunt cei doi poli ai unui proces mai general, care este *elaborarea mintală*". „Ele nu se exclud, pentrucă în intuiție este implicată abstracția și orice percepție presupune un act de gândire". Resumată succint, aceasta este teza lucrării — teză în spiritul psihologiei noui și întemeiată pe un material experimental foatre bogat — în care autorul utilizează un test original, alăturea de altele cunoscute, dar adaptate. — Teza aceasta, care aduce cu sine o reabilitare a abstracției, are o importanță pedagogică covârșitoare; ea pune în lumină importanța unui fapt neglijat de școala noastră: *„elaborarea mintală"*, — activitatea personală a copilului, dobândirea cunoștințelor în mod viu, activ. Toată greutatea autorul o pune pe această activitate de „elaborare mintală", de prelucrare lăuntrică — îi consacră capitolul cel mai cuprinzător din întreagă lucrarea — evidențiind formele pe cari le ia procesul de elaborare: formă de organizare a intuițiilor, când este vorba de cunoștințe câ-

ştigate intuitiv, şi formă de verificare prin experienţă, când este vorba de cunoştinţe abstracte. Această elaborare mintală este şi idealul educaţiei intelectuale: „Invăţământul nu este educativ nici atunci când dă copiilor fructele coapte gata, nici când le prezintă date izolate", desvoltarea inteligenţii este tot una cu desvoltarea puterii de elaborare mintală — lucrul cel mai preţuit şi accentuat de autor şi în mare parte ignorat de şcoala noastră.

Suntem în spiritul lucrării. Şi-i accentuăm *numai una* din concluziile trase de autor pe seama educaţiei, când menţionăm că în şcoala noastră, care nu se poate caracteriza altfel decât *„şcoala cunoştinţelor fără elaborare lăuntrică, mintală"* rutina, carapacea grea, nu va înceta de a mai strivi individualitatea, decât când vom şti să punem şi noi greutatea cuvenită pe procesul elaborării mintale şi valoarea ei educativă. Când vom şti să apreciem ceeace autorul numeşte „elaborare" mintală, când vom începe, va sfârşi rutina. Iată motivul temeinic pentru care lucrarea dlui Gh. Comicescu, concepută în spiritul psihologiei şi pedagogiei noui, constitue o preţioasă contribuţie menită să aducă multă lumină în atâtea năzuinţe de reformă în şcoala noastră, stăpânită de rutină, o contribuţie ce merită să fie cunoscută de toţi cei cari plăsmuesc sufletul celor mici prin educaţie ca şi de cei cu preocupări de psihologie.

O. S.

ILJA EHRENBURG: „JULIO JURENITTO", Weltverlag 1929.

In sufletul acestui intelectual se reoglindeşte fără nici o contradicţie marele proces de înlocuire al ordinei sociale, răsboaiele şi revoluţiile, corespunzând clasei lui sociale (clasa mijlocie). In acest războì el nu se poate hotărî nici pentru, nici contra. El nu înţelege societatea din care provine, nu se înţelege nici pe sine însuşi. Este caracteristic pentru el, că din câte lucruri există, el însuşi rămâne pentru sine cel mai neînţeles. Este caracteristic pentru el, că propriile lui fapte cele mai multe sunt neîntemeiate. Această desorientare spirituală, înclinarea spre mistic, metafisic, se naşte din o clasă socială complicată. Starea lui socială îi este prea complicată, nu-l ajută să înţeleagă şi transforme lumea din ea. Rar se poate pătrunde de o concepţie asupra lumii, întotdeauna numai de concepţii. Şi: pentruca să nu trebuiască să se împace cu aceasta, se retrage în metafisică, în misticism. Ehrenburg este prototipul clasei. Prăpastia între trecut şi viitor îi pătrunde sufletul până în adâncuri, el poate spune liniştit: „In pieptul meu locuesc două suflete". Peste această prăpastie nu există pod.

O simte şi o descrie în mod cras şi cu avânt, o prinde cu un simţ fin şi intelectual. El sgudue pe susţinătorii acestei ordini sociale cu o ironie tăioasă. O adâncă şi onestă batjocură, o privire clară şi o pană nemiloasă şi îndrăsneaţă. Este plin de admiraţie în faţa puterii enorme a claselor. Ezită şi totuşi se încordează şi râde amarnic. Nu poate să creadă în ea şi în viitor, fiindcă în sufletul lui trecutul poporului său, trecutul şi prezentul societăţii, sunt mai adânci decât dialectica materialistă. Nimic nu-i mai adânc decât credinţa lui în misticism. Este un misticism ascuns şi ultradiferenţiat, şi totuşi în esenţa lui rămâne cel vechiu, refugiul din realitatea neînţeleasă. Este misticismul geniilor: în jocul anarhic al legilor societăţii, el caută un neînţeles. Puternicul sentiment al slăbiciunii lor îi sileşte să se prindă de ceva, chiar ireal şi neîntemeiat.

Toată tragedia burghezului sceptic se potenţează într'n fortissimo, în moartea maestrului Iulio Jurenitto, pe care un hoţ îl omoară din cauza unei perechi de cisme. Din cauza lor şi a unui scepticism mistic viaţa devine insuportabil de goală. Cazul lui Jurenitto aminteşte cazul vechilor divinităţi şi este o mitologie a micului burghez din veacul al XX-lea,—mitologie ce rămâne inconştientă şi se ascunde sub raţiune. Pentru Ehrenburg această mitologie rămâne numai un vis care niciodată nu va trece

în realitate, fiindcă este prea materialist: Scepticismul îi răpeşte ultimul fapt positiv, maestrul, mitologia. Jurenitto este ucis în mod mizerabil şi intelectualul sceptic ţine un mare necrolog pe ruinele diferitelor concepţii. Este amarnic desolat, încremenit în gol şi nu mai vrea să ştie, că nu ştie nimic. Nu degeaba scepticul Ehrenburg s'a format în dialectica materialistă. El gândeşte fin şi elastic, şi pentru el totul curge şi se transformă, dar dialectica lui se topeşte într'un relativism sceptic. Transformarea tuturor lucrurilor se disolvă în negarea lor. In loc să înţeleagă că etica este condiţionată istoric, o neagă şi se pierde într'un misticism negativ. Ureşte metafisica atât de mult, fiindcă este un metafisician.

E. S.

RENÉ BENJAMIN: *Les augures de Genève* (Fayard et Co. Paris, 1929).

O sesiune a Societăţii Naţiunilor. Participă un bun observator şi spiritual scriitor francez şi iată un volum care nu desminte calităţile autorului.

Impărţit în 3 capitole: *les vedettes, les tetes vides*, şi *les fonctionnaires*, de o savuroasă ironie, volumului nu-i lipseşte nici adâncimea de cugetare şi nici justeţa observaţiunilor.

Iată într'adevăr întrunit conciliabulul dela Geneva. René Benjamin pătrunde în sanctuar, străbate pretutindeni, în loja ziariştilor ca şi în galeriile publicului, în mijlocul delegaţilor ca şi în consfătuirile lor intime, e prezent nevăzut până şi în adunările consiliului. Observă totul, prinde şi înţelege gesturi, surâsuri, glume şi tăceri semnificative, ştie ce se ascunde în dosul unui zâmbet enigmatic, reconstrueşte după fizionomia şi gesturile oamenilor, resorturile lor lăuntrice şi cele mai adesea nu greşeşte în aprecierile pe cari le face.

Om de atitudini hotărâte, René Benjamin detestă ipocrizia şi dispreţueşte farsa ce-şi joacă reciproc — *pe cheltuiala statelor lor* — diplomaţii dela Geneva.

„*Uriaşii*" dela S. N. „*vedetele*" — cum le spune el — sunt scuturate fără pic de respect şi despuiate de aureola pe care le-o împrumută, împreună cu discernământul unui public naiv şi sentimental, depărtarea şi îndeosebi setea de senzaţional a ziarelor. Ele apar astfel ca nişte biete personagii, roase de slăbiciuni, mişcându-se pe scena improvizată la Geneva, pline de importanţă şi mai mult sau mai puţin ridicole.

Rând pe rând cititorul vede şi aude pe *Briand*, vanitos şi însetat de reclamă şi care „*urât*" şi „*vulgar*" are totuşi cel mai desăvârşit succes, pe cancelarul *Hermann Müller*, pe *Hymans, lord Cushendum*, minusculul *Adatci*, şiretul *Scialoja, Beneş* etc.

Apoi în capitolul „*les tetes vides*" iată pe cei ce-i înconjoară şi cari au monopolizat în întregime ceeace se chiamă „*l'esprit de la paix*". Gazetari şi oameni politici, delegaţi şi femei din societatea înaltă, toţi cari discută şi comentează ceeace au spus, au înţeles, sau au voit să spună corifeii păcii.

Şi volumul se încheie cu prezentarea secretarului general al S. N. *Sir Eric Drumond* şi a lui *Albert Thomas* preşedintele „*Biroului Internaţional al Muncii*" apărându-şi îndârjiţi *bugetele* împărăteşti ale instituţiilor ce administrează şi pe cari popoarele vor continua să le alimenteze din belşug, spre marea satisfacţie a cornului funcţionăresc plasat în palatele de pe malul lacului Seman.

I. H.

REVISTA REVISTELOR

„LA REVUE DES VIVANTS" din Octomvrie a. c. întreprinde o anchetă foarte judicioasă cu privire la cea mai arzătoare şi mai actuală problemă de politică economică a Europei: chestia capitalului american, care vrea să cumpere întreaga Europă. Ancheta porneşte din iniţiativă redacţională şi la întrebarea pusă: „Există un imperialism american", au răspuns cei mai de seamă economişti ai

Franței și străinătății. Intr'adevăr, de câțiva ani încoace Statele Unite ale Americei caută nu numai să câștige piața vechiului continent pentru desfacerea produselor sale, ci chiar să înființeze industrii întregi: cu un cuvânt să-și *colonizeze* capitalul.

Pentru prima oră s'a alarmat cu îngrijorare de acest fenomen dl Olivetti, delegat al Italiei la ultima Conferință internațională a Muncii.

Republica de Nord a Americei, dispune de materii prime, de capital serios cu acoperire sănătoasă, o piață internă formidabilă și un excelent spirit de inițiativă al cetățenilor. Totuși e greu să afirm, că ar exista un imperialism conștient, organizat, care să acționeze metodic. Că e conștient organizat, e premeditat sau nu pentru Europa, nu importă. Noi constatăm doar existența lui. Și acest imperialism progresează cu o expansiune irezistibilă, astfel că în curând vor putea să anexeze, dacă nu tot, dar cel puțin cea mai mare parte a bogățiilor pământului.

America dispune de o industrie uriașă, poate cea mai bine și mai modern echipată din lume. Mai dispune apoi — ceea ce e de mare importanță — de o piață interioară formidabilă: 120 milioane de consumatori, cu un *potențial de cumpărare foarte ridicat*. America este apoi înconjurată din toate părțile de Oceane mari cari fac imposibilă orice concurență, astfel, că „într'o luptă economică cu forțe egale, ea trebue să iasă învingătoare". Odată ce piața internă asigură existența produselor americane (singură ar putea asigura vitalitatea industriei lor), le este asigurată posibilitatea variată a cuceririi piețelor externe, deoarece dispun de o gamă imensă a mijloacelor de concurență: ei ar putea să vândă produsele pe un preț foarte scăzut, chiar gratuit, numai pentru a câștiga piețe externe.

Acest fel de concurență economică se chiamă *dumping*. Iar în ce privește creditele: Economia *Statelor Unite* dispun de un credit de circa 1.500 miliarde fr. francezi, *Franța* abia de 100 miliarde, *Germania* 120 miliarde și *Anglia* 300 miliarde franci (toate trei abia dispun de 1/3 din creditele Americei). La acestea se mai adaugă și rezerve de aur care acoperă finanța americană. Indată după războiu singură Republica St. U. a putut dispune de o monedă sănătoasă.,. Și fiindcă această masă enormă a capitalului american, acumulat în țară la ei nu poate fi fructificat (singura rațiune de existență a capitalului) și este expus celor mai capricioase manevre ale speculei interne, — ce vor putea face altceva decât să cumpere bunuri, proprietăți și industrii în afară. Și cum Europa are față de America imense datorii vechi (de războiu) și noui, s'ar putea întâmpla foarte bine, ca la un moment dat St. U. să nu mai accepte mărfuri în contul acestor datorii. Având deci mâinile legate, Europa trebue să privească imobilă, cum este eludată cu abilitate orice politică vamală și cum se înscăunează industria americană (ex. industria automobilelor) în Franța, Germania, Polonia și mai nou în România. Problema aceasta în ansamblu și în detaliu, va forma obiectul unui studiu viitor.

IN „SOZIALISTISCHE MONATSHEFTE" din Sept. a. c. se desvoltă problema: „Cum se realizează socialismul?" Autorul articolului, face o comparație între socialismul german și rusesc, arătând că bolșevismul este lipsit de orice înțelegere a posibilităților de realizare a unei forme noui de producție. Evangelia lui este decretul și forța. Aceasta nu-i o cale de înfăptuiri proprie socialismului. Socializarea este un proces încet și îndelung. Germania oferă cea mai bună dovadă: revizionismul german a dat clasei proletare de acolo posibilitatea de afirmare și de desfășurare a unei activități constructive, care duce la realizarea socialismului. După ce o mulțime de probleme vitale ale proletariatului au fost mai mult sau mai puțin rezolvate și socialismul rusesc voind să rezolve printr'o lovitură, au reușit să creeze doar un biu-

rocratism de stat, adevăratele probleme rămânând fără soluție.

Democrația socială germană, având și sprijinul statului, a realizat pas cu pas, întemeind societăți și corporații numeroase, având drept scop: îmbunătățirea situației economice și sociale a clasei proletare.

Din producția capitalistă, /centralizată în mâini puține, s'a desprins o formă nouă: forma socialistă. Tendința istorică este alta decât cea întrevăzută de Marx: se realizează și s'a realizat dinlăuntrul capitalismului chiar, transformări importante spre socialism, fără zguduiri prea mari; însăși producția mare se mișcă, evoluiază în senz de socializare și raționalizare a economiei. Drumul spre socialism l-a deschis și-l lărgește azi democrația socială și economică.

Dela Bismark încoace, această tendință se accentuiază tot mai mult, fără ca politica să fie întrebuințată și 'ea ca mijloc pentru realizări economico-socialiste. Situația proletariatului german este produsul unei activități exclusiv economice: democrația economică merge tot mai mult spre socialism și tinde să înlocuiască *„autocrația capitalistă“*. Articolul este semnat de *Paul Kampfmeyer*.

„L'ESPRIT INTERNATIONAL“ cuprinde în No său din Octomvrie a. c. un articol semnat de N. Politis: „Pactul dela Paris și problema dezarmării“. In protocolul dela Geneva s'au fixat datele problemei: arbitraj, siguranță, dezarmare. Ceea ce s'a realizat până azi este: mult arbitraj, puțină siguranță și *nici o dezarmare*. In problema dezarmării este mult scepticism, dar mai multă sterilitate în efeptuare. Prin pactul dela Paris, toate popoarele Europei au convenit să reglementeze toate conflictele cu mijloace pașnice și să accepte o pace *dezarmată:* încercarea de dezarmare a unui conflict prin război are drept consecință imediată izolarea economică și financiară din partea statelor semnatare ale pactului dela Paris. Acest act internațional însă ne îndoim dacă va avea forță invincibilă: sancțiunile economice pe cari le poate aplica Marele Senat pot fi ușor evitate, fiindcă după Liga națiunilor, agresiunea nu este interzisă în ori ce împrejurări.

Autonomia aceasta, și altele, arată cât de șubredă este această legislație internațională împotriva răsboiului. Totul depinde de solidaritatea statelor cari, într'un eventual războiu vor trebui să reprime agresiunea. Și tocmai asupra acestui fapt ne exprimăm tot scepticismul nostru.

„LA REVUE INTERNATIONAL DE SOCIOLOGIE“ din Iulie a. c. publică un articol întitulat *La psychologie de la crise politique en Jugoslavie.*

Marele istoric Oswald Spengler a spus că istoria oamenilor trebue să se conceapă, nu sub raportul politic al statelor naționale, ci în cadrele unui cerc de cultură și de civilizație, deoarece numai astfel activitatea omenească poate să apară în nuanțările ei psihologice. Numai sub perspectiva aceasta vezi și înțelegi cât de măreț este acest tablou al manifestărilor omenești. Și numai din această perspectivă se va putea prevedea dinamica transformărilor și formele lor viitoare. Nașterea diferitelor forme, transformările altora, sau disparițiile lor capătă astfel un înțeles profund.

Astfel privită chestiunea e inutil să adăugăm în speță, trecutul regatului vecin și amic. Trăind în acelaș cerc am avut aceleași suferințe, aceleași necazuri, aceleași dorințe dealungul trecutului obscur Eram concepuți, dar nu eram veniți încă pe lume. Nașterea noastră este foarte recentă. Nu ca Afrodita din spumele mării, nici ca Minerva din capul lui Zeus, noi ne-am născut din valurile de sânge a celor căzuți și am fost botezați cu botezul de foc. Iată grandoarea tragică a nașterii noastre. Și soarele din 1. XII. 1918 își revarsă sglobiu, vesel, obraznic chiar, undele sale luminoase peste splendorile cu cadre mărețe ale peisajului istoric, câteva zile, câțiva ani, am stat liniștit, doar ochii ne tră-

dau bucuria. Am supt viaţă, viaţă în cel mai divin înţeles. Dar pe urmă am devenit nărăvaşi ca copiii....

Alegerile din 20 XI. 1920 se făcură în linişte. Ele dădură o majoritate lui Radici, şeful ţărăniştilor croaţi. Parlamentul astfel convocat, fără să ţină seamă de o decizie anterioară, ceru depunerea jurământului membrilor ei în faţa regelui. Radici se opuse. El se abţine dela lucrările parlamentului. Şi comuniştii cu socialiştii făcură la fel. Atunci partidele sârbeşti radicale şi democrate, promiţând musulmanilor satisfacţie în chestia reformei agrare, votară cu ajutorul a 200 deputaţi musulmani constituţia din 28. VI. 1921. Ea întruni 223 voturi pentru, 35 contra şi 161 abţineri. Cu aceasta se încheie întâia periodă a convieţuirii jugoslave. A doua fază (1925) fu tulburată de o lege electorală, care în loc să atenueze divergenţele de păreri, le agravează. In 1925 Radici intră în parlament. Luptele parlamentare au făcut orice activitate mai serioasă imposibilă. Faţă de radicalii şi democraţii sârbi, Radici trecu în opoziţie urmat de partizanii lui Pribicevici. Aceste desfăşurări provocară şi conflictul sângeros din Iunie 1928, unde Radici îşi pierdu viaţa.

Nemulţumirile se accentuează odată cu pregătirea constituţiei.

Sârbii neţinând seamă de promisiuni nici de reprezentanţa naţională din Zagreb, ambele preconizând între altele votarea constituţiei pe naţiuni, votează o constituţie, care nu întruni nici vederile Slovenilor, nici ale Croaţilor. Până când, după Sârbi votarea constituţiei pretindea majoritate plus unu, revizuirea ei trebuia să întrunească 3/5 din membrii parlamentului.

Aceasta stare de lucuri se evidenţiază în structura politică a partidelor. Pasici, şeful radicalilor şi Davidovici, cel al democraţilor, întruneau voturile Sârbilor. Anexele acestora erau: Sârbii Voivodinei, Bosniei şi Herţegovinei pentru Pasici, iar Sârbii ţărilor de sud cu leaderul lor Pribicevici pentru Davidovici. Croaţii 90% ascultau de Radici şi Slovenii încadraţi într'un partid clerical, urmau pe *Coroseci*. Luptele dintre aceste partide, cu mult mai aspre ca la noi, au provocat şi susţinut o criză sufletească din ce în ce mai mare. Atunci marele rege Alexandru I a tăiat nodul gordian. A instituit dictatura, încredinţându-o generalului Zivcovici, Prezan-ul Jugoslaviei. Guvernul instituit era de concentrare, dispunând de cele mai ilustre capacităţi. Astfel regele după ce a trecut peste constituţie abolind democraţia, fu binecuvântat de întreg poporul Jugoslav.

El, primul cetăţean al Jugoslaviei, a rezolvat criza, având în vedere:

1. psihologia individuală a celor trei naţiuni din Jugoslavia,
2. psihologia colectivă a poporului jugoslav,
3. istoria celor trei naţiuni din p. de v. psihologic, afectiv şi mistic şi mai ales ţinând seamă de idealurile lor naţionale,
4. politica biologică şi psihologia politică.

Astăzi fiecare cetăţean jugoslav binecuvântă înţelepciunea primului lor cetăţean, Regele Alexandru I.

La Revue de Paris. *Paul Valéry*, de Valéry Larbaud.

Valéry Larbaud, prieten bun al marelui poet, aduce cititorilor revistei în numărul de Martie un studiu biografic asupra lui Paul Valéry, intrigat de faptul că unui scriitor aşa de talentat şi cu opera aşa de mult gustată de public, biografia abia i se cunoaşte.

Poetul, numit de Larbaud „un mare moralist al vieţii intelectuale" s'a născut la Cètte (Franţa) pe malul Mediteranei în 30 Oct. 1871, dintr'un tată francez şi o mamă italiană.

Insuşi faptul că părinţii săi sunt fii a două popoare iubitoare de frumos, ne dau dreptul să ne punem toate speranţele în viitorul tânărului care se simte atras din copilărie de toate artele, sculptură, pictură, muzică, dar mai ales de poezie. La desfăşurarea talentului său au contribuit mult desele vizite făcute în Italia şi vacanţele de liceu petrecute în cel mai frumos oraş dela Mediterana, la Genua.

Călătoriile din tinereţe la Paris şi Londra îi deschid orizonturi noui şi stabilit la Montpellier îşi începe la 19 ani adevărata activitate de poet.

Dela început, zice V. Larbaud, se simte atras de literatura simboliştilor şi decadenţilor ca Hérédia, Mallarmé, Henri Régnier etc., (afară de Baudelaire). Faptul acesta a avut repercursiuni serioase asupra omului-poet. S'a împrietenit cu Mallarmé şi a început a colabora la revista grupului său din Paris.

Din timpul acesta-i datează cele mai importante scrieri ca „Narcisse", „La fileuse", „La soirée avec mon sieur Teste", „Conquête méthodique", „Durtal", „Méthodes".

Dar arta n'o consideră carieră. Ia diferite funcţii în armată şi petrece un timp îndelungat, după moartea lui Mallarmé, furat de alte preocupări. Abia târziu, prin 1912 este convins de prieteni să se reîntoarcă la scris şi să-şi reediteze opera.

Rândurile lui Larbaud sunt preţioase pentru toţi aceia care doresc să cunoască în amănunt viaţa aceluia care a fost Paul Valáry.

„REVUE D'HISTOIRE" No. 1 şi 2 din 1929, publică un studiu documentat asupra „Doctinelor populaţioniste înainte de Malthus. Nu se poate face un studiu cu privire la populaţie fără să amintim ceva măcar din opera lui. El a pus problema populaţiei pentru prima oră în toată întinderea ei şi în forma ei ştiinţifică. Totuşi, această problemă a fost tratată de mulţi filosofi cu mult înainte de el. Malthus însuşi, arată în prefaţa operei sale o întreagă bibliografie începând dela Platon şi Aristot.

Problema populaţiei a fost tratată în cursul timpului din diferite p. de v.: religioase, morale, politice, economice, militare etc. Popoarele arice şi semite, bazate pe motive religioase favorizau natalitatea: priveau celibatul, ca o ruşine şi pedeapsă a zeilor. Din punct de vedere militar, fiecare ţară nizuia să aibă cât mai mulţi oameni capabili de a fi puşi în linie de bătaie. *Tora* şi *Talmudul* încurajează căsătoria şi desfid celibatul. Manu insistă mult asupra „datoriei sfinte a căsătoriei, asupra fericirei paternităţii şi nefericirei celor lipsiţi de urmaşi". Acelaşi lucru la Perşi. Mitologia întreagă a Grecilor nu este altceva, decât o poemă de „populare a cerului şi pământului prin amor — niciodată steril — de către zei, zeiţe, eroi şi eroine". Grecii nu credeau ca cei moderni în „fericirea supremă a sterilităţii". Platon, judecând în funcţie de forma unui stat ideal conceput de el, pentru prima oră se gândeşte că fecunditatea oamenilor trebue să aibă undeva o limită. Staţionarea societăţii e la un moment dat o necesitate absolută — după Platon — şi o necesitate morală după Aristot, pentrucă parcelarea pământurilor nu se poate face până la infinit şi numărul locuitorilor va putea creşte numai în limita loturilor parcelate ale pământurilor. Numărul populaţiei se reglementa şi administra după necesitate de către un magistrat prin acordarea *premiilor* — într'un caz şi prin organizarea de emigrări şi colonizări exterioare în caz de suprapopulaţie.

La Romani nu dăinuia credinţa (ca la Platon şi Aristot), că un popor nu poate fi armonios dacă dispune de o populaţie prea numeroasă. Ei căutau să lărgească mereu graniţele imperiului şi astfel niciodată populaţia nu li s'a părut prea numeroasă.

Au introdus chiar legi în favoarea natalităţii şi impozite pentru celibatari. Creştinismul a avut o influinţă depresivă asupra natalităţii, încurajând virginitatea şi virtuţile castităţii. Totuşi a avut şi o influinţă bună, de moralizare a căsătoriei. In evul mediu, epoca luptelor religioase (între catolicism şi protestantism), găsim o serie de doctrine pentru şi contra natalităţii.

Abia pe la începutul evului mediu se află scriitori (cum e Botero) cari constată disproporţia între puterea generatoare a speţei umane şi forţa nutritivă a ţărilor. Acelaşi pesimism antemalthusian îl observăm la Montchretien, W. Raleigh. Economiştii cari erau în acelaşi timp şi politiciani, pledau —

din motive bine cunoscute — pe lângă mărirea neîncetată a numărului populaţiei (Colbert, Bossuet, Montesquieu, David Hume, Wallace, Mirabeau, Adam Schmith ş. a. au început să sudieze problema tot mai pozitiv, ştiinţific, raportând numărul populaţiei la mijloacele de subsistenţă şi la fertilitatea specifică a unei regiuni date şi raportându-l mai ales la numărul pe care-l avea în anticitate. Au existat filosofi, cari au stabilit chiar anumite legi necesare pentru dublarea populaţiei (cum este David Hume). In Europa — spunea Smith — numărul populaţiei se dublează abia la 500 ani odată... Astfel ajungem la Malthus, care a stabilit legea progresiei aritmetice şi geometrice a mijloacelor de subsistenţă şi a populaţiei.

ANGEWANTE SOZIOLOGIE. K. Dunkmann. Berlin 1929 R. Hobbing.

O lucrare de domeniul ştiinţei sociale şi interesantă mai ales prin faptul că este o încercare a unui teolog de a ajunge la o unitate între doctrină şi viaţă, năzuinţa unui om de a ieşi din turnul de ivoriu al teologiei, pentru a împăca autonomia între preceptele etice şi viaţa reală, făcând sociologie, sau mai bine zis, sociosofie.

Este o atitudine hotărâtă împotriva „Ştiinţei în sine", fie socială, fie etică, e indiferent. Ştiinţa are întotdeauna un înţeles practic, o valoare socială, fiindcă personalitatea omului de ştiinţă este un element în structura vieţii sociale. In obiectul sociologiei aplicate, sociologul face parte din totalitatea socială, ca element activ, năzuinţele lui sunt şi ale grupului social. Prin urmare a studia plăsmuirile şi fenomenele sociale, însemnează a le *înţelege dinlăuntrul lor*, a prinde un înţeles intim, realitate din care face parte. De aceea maximele şi imperativele etice, pe cari le stabileşte sociologic, sunt întotdeauna în slujba tendinţelor sociale şi individuale în acelaşi timp, cu un cuvânt, în slujba vieţii reale, practice, în slujba existenţei. „On ne peut pas voir, sans etre d'abord engagé", ceeace înseamnă că nu putem înţelege viaţa socială, decât în măsura în care facem parte din ea.

Ceeace se face în lucrarea aceasta, nu-i altceva, decât o transpunere în domeniul faptelor sociale a ideii, că viaţa nu se supune explicaţiei, — aşa cum se studiază şi explică, lumea inertă, dinafară, — faptele sociale au înţeles, sunt năzuinţe şi se pot înţelege în măsura, în care te simţi înlăuntrul lor.

O. S.